

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA

JINÉ ZPŮSOBY ZÁNIKU ZÁVAZKŮ (BEZ SPLNĚNÍ)
DIPLOMOVÁ PRÁCE
MAREK MEISNER

Vedoucí práce: JUDr. Radek Spurný
Plzeň, 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 22. 3. 2018

.....

Seznam použitých zkratek

NOZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

SOZ – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

ABGB – všeobecný zákoník občanský

Zpr – zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Obchodní zákoník – zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Poděkování

Děkuji vedoucímu této diplomové práce panu JUDr. Radkovi Spurnému za rady při zpracování diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	8
1 Historie závazků.....	9
1.1 Pojem obligace v římském právu	9
1.2 Zánik obligace v římském právu	11
1.2.1 Splnění.....	11
1.2.2 Kompenzace	12
1.2.3 Novace.....	12
1.2.4 Prominutí dluhu.....	13
2 Současná úprava zániku závazků.....	13
3 Zánik závazku uspokojením věřitele.....	15
3.1 Dohoda.....	15
3.1.1 Novace	16
3.1.2 Narovnání.....	18
3.1.3 Omyl u narovnání.....	19
3.1.4 Narovnání a soudní smír	20
3.2 Odstupné	20
3.2.1 Předpoklady pro odstupné.....	22
3.2.2 Odstupné jako zpoplatněné odstoupení od smlouvy	23
3.2.3 Odstupné a nepravá smluvní pokuta	23
3.3 Započtení	24
3.3.1 Přípustnost započtení.....	25
3.3.2 Započtení jednostranné.....	25
3.3.3 Započtení dohodou	26
3.3.4 Vzájemnost pohledávek	26
3.3.5 Stejnorodost předmětu plnění.....	27
3.3.6 Nejistá a neurčitá pohledávka.....	28
3.3.7 Promlčení pohledávky.....	29

3.3.8	Započtení jako procesní obrana.....	30
3.4	Splynutí.....	31
3.4.1	Zajištění a hlavní dluh	32
3.4.2	Splynutí solidárních závazků.....	32
4	Zánik závazků bez uspokojení věřitele	34
4.1	Prominutí dluhu	34
4.1.1	Dohoda o prominutí dluhu	34
4.1.2	Konkludentní prominutí dluhu.....	35
4.1.3	Prominutí dluhu u solidárních závazků.....	36
4.1.4	Prominutí povinnosti při zajištění	37
4.2	Výpověď	38
4.2.1	Rozdíly oproti odstupnému a odstoupením od smlouvy	39
4.2.2	Promlčení a výpověď	40
4.2.3	Závazky ke zdržení se určité činnosti.....	41
4.2.4	Šňorovací smlouvy	42
4.3	Odstoupení od smlouvy	44
4.3.1	Rozdíly oproti výpovědi a odstupnému.....	46
4.3.2	Odstoupení od smlouvy při jejím podstatném porušení	47
4.3.3	Účinky odstoupení.....	48
4.4	Následná nemožnost plnění	50
4.4.1	Objektivní a subjektivní nemožnost plnění	52
4.4.2	Důsledky nemožnosti plnění	53
4.4.3	Úplný a částečný zánik závazku pro nemožnost	53
4.4.4	Neoznámení nesplnitelnosti dluhu	54
4.5	Úmrtí dlužníka či věřitele	55
4.5.1	Smrt dlužníka	56
4.5.2	Smrt věřitele	57
5	Závěr	58

6	Resumé.....	61
7	Seznam zdrojů.....	62

Úvod

Ve své diplomové práci se hodlám podrobně zaměřit na instituty zániku závazků dle platného právního řádu v ČR. Vzhledem k tomu, že současné občanské právo vychází z práva římského, se v úvodu práce budu zabývat některými způsoby zániku závazků v římském právu, jmenovitě splněním, kompenzací, splnutím novací a prominutím dluhu.

Poté se budu věnovat současné úpravě zániku závazků, která se vyskytuje v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění, a to části čtvrté-relativní majetková práva, v hlavě první, dílu sedmém. Podrobně se budu zabývat § 1981- § 2009 NOZ, v nichž jsou jiné způsoby zániku závazků vymezeny. Konkrétně se jedná o dohodu, započtení, odstupné, splnutí, prominutí dluhu, výpověď, odstoupení od smlouvy, následnou nemožnost plnění a smrt dlužníka či věřitele, přičemž za další způsoby zániku závazků považuji i novaci a narovnání, které jsou upraveny v § části čtvrté, dílu šestém, oddíle druhém jako změny v obsahu závazku v § 1901- § 1907 NOZ. Tyto jednotlivé instituty se v praxi často prolínají, tudíž bylo cílem mé práce jednotlivé způsoby srozumitelně popsat a rozlišit mezi sebou- např. novaci a narovnání, odstupné a odstoupení od smlouvy a výpověď ve srovnání s odstupným a odstoupením od smlouvy.

Zánik závazků jiným způsobem než splněním dále rozdělují na zánik závazků s uspokojením věřitele, čímž jsou dohoda, novace, narovnání, splnutí, započtení a odstupné a zánik závazků bez uspokojení věřitele, jimiž jsou prominutí dluhu, výpověď odstoupení od smlouvy, následná nemožnost plnění a úmrtí dlužníka či věřitele. Toto dělení je v podstatě nejzákladnějším a nejdůležitějším dělením dle literatury, kdy ostatní způsoby dělení bych považoval za zbytečně matoucí, protože jak již bylo uvedeno výše, otázka dělení způsobu zániku závazků není cílem mé práce, nýbrž jejich podrobný popis a rozlišení mezi sebou.

V závěru pak srovnám způsoby zániku závazků v římském právu a v našem právním řádu a dovolím si k dané problematice vyslovit názor, co v současné době považuji v právním řádu, resp. v aplikaci právních norem za problematické.

1 Historie závazků

Princip závazku je jedním ze základních a nezbytných předpokladů pro platnost práva. Závazek (obligace) je v individuální vztah mezi dvěma či více (fyzickými či právnickými) osobami, který dlužníka zavazuje vůči věřiteli k určitému plnění, což je povinnost něco dát, něco konat, něčeho se zdržet nebo něco strpět. Při neplnění se věřitel může svého oprávnění, tzv. pohledávky, domáhat žalobou proti dlužníkovi v prodlení se splněním dluhu.¹

1.1 Pojem obligace v římském právu

Závazek jakožto institut se historicky vyvíjel velmi dynamicky, lze tak usuzovat z pojetí závazku v římském právu, které tvoří základ moderního kontinentálního práva, a proto bych rád obecně formuloval pojetí závazku v římském právu jakožto právní základ dnešního závazkového práva.

Justinián ve svých Institucích definoval obligace jako „*právní pouto, které nás nevyhnutelně nutí, abychom v souladu s právem našeho státu poskytli někomu nějaké plnění.*“² Další z mnoha definic nabízí Kincl, a to: „*obligace je právní vztah, ve kterém jedna strana může na základě zvláštního důvodu (buď z deliktu nebo ze smlouvy), žádat na druhé straně určité chování, ať už pozitivní (jednání), nebo negativní (opomenutí, nekonání), strana druhá je pak povinna tímto způsobem se chovat, ručíc svým majetkem pro případ, že by svou povinnost nesplnila.*“³

Právo obligační vzniká již v nejstarší době, jeho velký rozvoj nastává však až později, kdy bylo překonáno naturální hospodářství, a směna statků se stala běžnou. Závazkové právo předpokládá rozvinuté právní vědomí a myšlení společnosti, jelikož jsou to právě normy, které regulují pohyb a změnu v hospodářském životě společnosti, tedy směnné a obchodní vztahy. Proto je jejich působnost omezena pouze proti určitému subjektu, protože jen určitý člověk nebo určití lidé mohou sféru majetkových práv ovlivňovat konkrétním právním jednáním, ať již pozitivně nebo negativně.⁴

¹ *Ottův naučný slovník*. Osmnáctý díl. Praha: J. Otto, 1902, str. 551.

² *Obligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius solvendae rei secundum nostrae civitatis iura.*“, BLAHO, P.: *Corpus Iuris Civilis: Justiniánske Inštiúcie*. Trnava: Iura Edition, 2000, str. 249.

³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 211.

⁴ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 210.

V rozvinutém římském právu vedly ke vzniku obligace dva důvody: buď někdo svým protiprávním jednáním způsobil druhému újmu a vznikla mu povinnost tuto újmu odčinit (vznikl mu závazek z protiprávního činu neboli obligace z deliktu), anebo se někdo s druhým člověkem dohodl o vzájemné plnění, které právní řád uznává a vznikla mu povinnost toto plnění poskytnout (vznikl mu závazek ze smlouvy neboli obligace z kontraktu). Obligace je tedy právní vztah, ve kterém jedna strana může na základě zvláštního důvodu (tj. buď z deliktu nebo ze smlouvy) žádat po straně druhé určité chování, ať už pozitivní (jednání) nebo negativní (opomenutí, nekonání), strana druhá je pak povinna tímto způsobem se chovat, když ručí svým majetkem pro případ, že by svou povinnost nesplnila.⁵ Strana oprávněná je v římském právu obligačním *creditor* (věřitel), strana zavázaná je *debitor* (dlužník), oprávnění věřitele se nazývá *nomen* (pohledávka) a na straně dlužníka je *debitum* (dluh).

Pojmem *debitum*, neboli dluh, se rozumí dlužníková povinnost poskytnout věřiteli plnění, fakticky jednat určitým způsobem. Tato povinnost může existovat sama o sobě a mít právní význam, avšak obligaci ještě nevytváří. O obligačním vztahu se mluví až tehdy, kdy právní řád zajišťuje věřiteli, že si v případě nesplnění dluhu může z dlužníkovra majetku odejmout hodnotu dlužného plnění jako náhradu. V obligaci se tedy dlužníkův majetek dostává do stavu zvláštní vázanosti, která umožňuje eventuální věřitelův zásah při náhradním uspokojování pohledávky. Tato vázanost majetku nastoupila historicky na místo původní osobní vázanosti dlužníka, který nesplněním pohledávky propadal do moci věřitele a věřitel jej spoutaného mohl prodat do otroctví, zavřít do vězení nebo i zabít. Institut osobní vázanosti dlužníka byl zrušen Poeteliovým zákonem r. 326 př. Kr. a nadále bylo se připouštělo pouze ručení majetkem. Starý název osobní vázanosti „*obligatio*“ (tj. svázání, spoutání) byl však zachován a vztažen na vázanost majetkovou a posléze i na celý poměr, ve kterém se dluh a ručení spojují.⁶

Jeden z nejstarších právních úkonů považovaný za obligaci bylo tzv. *nexum*, neboli záruka, spočívající v podvolení se věřiteli v případě nesplnění dluhu. V praxi *nexum* vypadalo tak, že věřitel mohl zotročit dlužníka a držet ho v řetězech do té doby, dokud nesplní svůj závazek. K tomuto se mohl věřitel uchýlit kdykoliv ze své vůle, nebyla zde podmínka žaloby. Při aplikaci *nexa* se

⁵ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 211.

⁶ Tamtéž.

mohli i plnoprávní římský občan dostat do pozice otroka, což mělo pochopitelně za následek odmítavý postoj u římských občanů.⁷

Dalším z právních úkonů byla *stipulace*. Jednalo se o kontrakt ve formě ústní otázky učiněné tím, kdo se má stát věřitelem a souhlasné odpovědi toho, kdo se má stát dlužníkem, např. *Dare spondes? – spondeo*. Původně byl žádoucí pouze kontrakt uzavřen přesnou otázkou a odpovědí, oboje muselo být učiněno v latině. Později docházelo k postupnému upuštění od této podmínky.⁸

Poslední z nejstarších obligací byla *fiducia*, která spočívala ve svěřeni věci jiné osobě. V případě svěřeni věci vlastníkem do rukou fiduciáře docházelo také k převodu vlastnictví, byla zde ale podmínka, že fiduciář věc převede při splnění podmínek věc zpět.⁹

Výše zmíněné smluvní typy patřily k nejstarším, logicky se postupem času objevily další formy smluv.

1.2 Zánik obligace v římském právu

Obligace zaniká, pokud nastane právní skutečnost, která způsobuje zánik vzájemných práv a povinností, které z obligace plynou.

1.2.1 Splnění

Základní institut zániku obligace je její splnění (*solutio*), kdy v justiniánských *digestech* je definice prostá, a to: „Říkám, že plnění poskytl ten, kdo udělal, co udělat slíbil.“¹⁰ Dlužník je zásadně povinen poskytnout jen to, co je dlužen, avšak bylo uznáváno i plnění jiné, pokud věřitel toto plnění přijme, v tomto případě taktéž zanikala obligace přímo jako splněním. Jedná se potom o plnění náhradní, které v justiniánském právu mohlo mít takovou formu, že věřitel alternativní plnění musel přijmout, pokud dlužník neměl peníze a místo nich dává pozemky.¹¹

Plnění poskytuje obvykle dlužník, místo dlužníka však může plnit kdokoliv třetí, a to nejen bez dlužníkovy vědomí, ale i proti jeho vůli, pokud

⁷ SOMMER, O., SPÁČIL, J.: *Učebnice soukromého práva římského*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 18.

⁸ *Ottův slovník naučný*. Dvacátýčtvrtý díl. Praha: J. Otto, 1906, str. 134-135

⁹ SOMMER, O., SPÁČIL, J.: *Učebnice soukromého práva římského*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, str. 18-19.

¹⁰ *Solvere dicimus eum, qui fecit, quod facere promisit*.

¹¹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 240.

ovšem není plnění bez dlužníka nemyslitelné. Pokud jde o místo a čas plnění, tak platí, že není-li čas nebo místo pevně stanoveno, může dlužník plnit kdykoliv a kdekoliv. Věřitel pak může dlužníka kdykoliv a kdekoliv žalovat. Dále se dlužníkovi vydávalo písemné potvrzení, tzv. kvitance, proti které bylo povoleno protestovat bez časového omezení, za dob Justiniána ovšem bylo připuštěno napadení kvitance žalobou a to do 30 dnů.¹²

1.2.2 Kompenzace

Dalším typem zániku závazku je odečtení (kompenzace). Ta nastává v případě, kdy věřitel je současně dlužníkem svého dlužníka a dlužník věřitelem svého věřitele. V takovéto situaci se věřitel s dlužníkem dohodne, že své pohledávky do výše konkurující sumy odečtou a zůstane pouze závazek plnit přebytek. V justiniánském právu došlo k zobecnění nejednotné úpravy i praxe a kompenzace platila zejména pro následující principy:

- a) kompenzovat je možné pouze pohledávky vzájemné,
- b) pohledávky musí být žalovatelné,
- c) pohledávky musí být dospělé,
- d) obě pohledávky musí mít předmět plnění téhož druhu,
- e) proti některým pohledávkám je kompenzace vyloučena, např. krádež.¹³

1.2.3 Novace

Novace nastává tehdy, pokud je obsah staré obligace přenesen do obligace nové. Dále bylo nutno splnit podmínku, aby se nová obligace něčím lišila od staré, tedy aby obsahovala „*aliquid novi*“ (něco nového). Mohlo tak být například, že nová obligace měla či neměla vedlejší ustanovení, které ve staré bylo (nebylo) nebo že v nové obligaci došlo k v osobě věřitele nebo dlužníka ke změně. V klasickém římském právu docházelo novací k zániku staré obligace bez dalšího, kdežto za dob Justiniána došlo ke změně, když se začal klást větší důraz na vůli stran. Nová obligace rušila starou jen v případě, že to byl záměr jak dlužníka, tak

¹² KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 240.

¹³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 241.

věřitele. Pokud nebyl prokázán společný úmysl, tak nová obligace platila vedle staré a účinky se kumulovaly.¹⁴

1.2.4 Prominutí dluhu

Prominutí dluhu má za následek zánik obligace bez uspokojení věřitelova nároku. K prominutí dluhu je potřeba uzavření smlouvy mezi dlužníkem a věřitelem. Pokud má obligace zaniknout bez dalšího, je potřeba prominutí provést stejnou formou, jakou byla obligace zřízena. Formálním prominutím dluhu byla akceptilace, která měla podobu obrácené stipulace. Neformálním způsobem prominutí dluhu byla úmluva mezi dlužníkem a věřitelem, že dluh nebude vymáhán.¹⁵ Pochopitelně existovaly i další důvody zániku obligací, a to například: litiskontestace, nemožnost plnění, smrt dlužníka nebo věřitele, promlčení.¹⁶

2 Současná úprava zániku závazků

K zániku závazkového právního vztahu dochází tehdy, pokud k právní skutečnosti, na jejímž základě vznikl právní vztah, přistoupí nová právní skutečnost, vedle níž původní již nemůže obstát. Nová právní skutečnost tím pádem může anulovat pouze některé nebo všechny právní účinky, jež založila anulovaná právní skutečnost. V tomto světle tak závazkový vztah zaniká buď zcela nebo částečně. Z tohoto důvodu lze rozlišit právní skutečnosti, které mají za následek zánik pouze individuálního povinnosti, přičemž se nedochází k zániku právního vztahu a dále na právní skutečnosti, při kterých zaniká celý závazkový vztah.¹⁷

Právní jednání je jednou z hlavních právních skutečností, při které dochází k zániku závazků. Právní jednání lze rozdělit na jednostranné a dvoustranné. Závazek dále může zaniknout při nastoupení objektivní právní události (smrt

¹⁴ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 242.

¹⁵ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, str. 242-243.

¹⁶ HRDINA, A., DOSTALÍK, P.: *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, str. 81.

¹⁷ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M., a kol., *Občanský zákoník I, II. 2.* vydání. Praha: 2009, str. 1639-1716.

věřitele) nebo pokud nastane složená právní skutečnost, což znamená kumulaci právní skutečnosti a právní události.¹⁸

Zánik závazků z pohledu právních skutečností, které způsobují zánik, lze rozdělit podle ekonomického významu, jenž je zásadní pro věřitele, a to:

- a) zánik závazku uspokojením věřitele – základní způsob zániku závazku, při kterém dochází ke splnění či je věřiteli poskytnuto náhradní plnění,
- b) zánik závazku bez uspokojení věřitele – v těchto případech obligační vztah zaniká, přičemž není věřiteli dáno plnění nebo náhradní plnění.¹⁹

Instituty zániku závazků lze rozdělit do čtyř kategorií, které slouží k pochopení jejich aplikace a funkčního smyslu, jsou to:

- a) instituty splnění, uplynutí sjednané doby, jež představují přirozené účelové vyústění existence konkrétního závazku.
- b) některé způsoby zániku představují východisko za situace porušení, pokud se jedná o přímou a automatickou reakci (nemožnost plnění) nebo je nasnadě provést odpovídající úkon (odstoupení pro porušení povinnosti).
- c) instituty, které lze využít jako reakci na zásah vnějších okolností (zrušení závazku soudem)
- d) instituty, které vedou k zániku závazku, avšak je zde možnost volního uvážení stranami, zda se z právního pouta vyvázat.²⁰

¹⁸ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M., a kol.: *Občanský zákoník II. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1479 – 1480.

¹⁹ BEJČEK, J., ŠILHÁN, J.: *Obchodní smlouvy: závazky v podnikání*. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 192.

²⁰ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 835.

3 Zánik závazku uspokojením věřitele

Splnění závazku představuje základní formu či domněnku, se kterou strany vstupují do závazkového právního vztahu, přičemž dluh by měl být splacen řádně a včas. To znamená, že poskytnuté plnění je v souladu s požadavky, za kterých obligační vztah vznikl. Dlužník plní včas, plní-li ve lhůtě k tomu určené. Klíčovým hlediskem je splatnost takového dluhu, kdy v případě, že dluh nebyl splněn včas, může věřitel požadovat další plnění- typicky zákonné úroky, popř. smluvní úroky a pokutu, pokud byly sjednány apod.

Hledisko řádného plnění je potom takové plnění, které se v žádném směru neodlišuje od podmínek, za kterých byl vztah uzavřen. Podmínky mohou vyplývat přímo ze smlouvy, kdy se jedná o podmínky přímo ve smlouvě specifikované, a to buď přímo či nepřímo. Nejsou-li podmínky specifikovány dostatečně, lze je dovozovat i z právního předpisu. Ku příkladu u věcných plnění se bude o požadované znaky jednat nejčastěji formou hmotnosti, množství. Následná odchylka má logicky za následek, že plnění není řádné.²¹

Pokud došlo k podstatnému porušení smluvní povinnosti povinné strany, má oprávněná strana možnost odstoupit od smlouvy. V případě, že nedojde k odstoupení od smlouvy, závazek zanikne splněním, ačkoliv ne řádně a včas.

V následujících kapitolách budou podrobněji rozvedeny instituty představující zánik závazku a to sice takové, kde nedošlo ke splnění, ale věřitel byl uspokojen.

3.1 Dohoda

V případě zániku závazku dohodou, tzv. *dissolucí*, se jedná o dvoustranné právní jednání, kdy dochází k zániku závazku a zároveň není nahrazen novým. Zcela se zde projevuje zásada autonomie vůle a smluvní svobody jako základních zásad práva soukromého.

Je nutné od sebe odlišit zánik závazku dohodou a zánik dluhu, v rámci kterého dochází k zániku smluvní povinnosti, kdežto u dohody zaniká obligační vztah jako celek. Obecně účinky zániku závazku dohodou nastávají *ex nunc*, ovšem je zcela na vůli stran, pokud se v rámci dohody uplatní odlišný způsob účinků zániku. Účinky tím pádem nastanou uzavřením dohody o zániku obligačního vztahu, která se řídí dle úpravy o uzavírání smluv, tedy její účinností.

²¹ *Tamtéž.*

Formu dissoluce není zákonem upravena, z čehož lze dovodit, že písemnou smlouvu lze zrušit i v jiné formě, než v jaké byla uzavřena.²² Právě z důvodu, že zákon neupravuje formu dissoluce, lze namítat použití § 564 NOZ²³ jako závazného i pro případ zániku obligačního vztahu dohodou. Osobně se přikláním k zásadě smluvní volnosti, v rámci které si strany mohou podobné podmínky ujednat *inter partes*, tudíž že není třeba výslovná úprava zákonem. Z praktického pohledu taktéž je nutno brát v potaz, že ne vždy je dissoluce závažnější, než obsahová změna.

3.1.1 Novace

V rámci institutu novace si strany obligačního vztahu sjednají nová práva a povinnosti, přičemž původní závazkový vztah může zcela zaniknout nebo původní závazek existuje dále vedle nového závazku. Z tohoto hlediska lze dělit novaci na kumulativní a privativní. K privativní a kumulativní novaci se vyjádřil i Nejvyšší soud ve svém rozsudku, když na základě ujednání mezi stranami smluvní strany projevíly vůli k nahrazení původní kupní smlouvy v celém rozsahu novou kupní smlouvou a původní kupní smlouva ze zákona zanikla, tudíž smluvní strany jsou nadále vázány pouze novou kupní smlouvou. Pokud se strany dohodly, že se původní smlouva zrušuje, takovéto ujednání je z důvodu zániku původní smlouvy ze zákona zcela nadbytečné, ovšem zcela zřetelně se zde projevila vůle stran být vázán pouze novou kupní smlouvou. Tímto odůvodněním Nejvyšší soud vyvrátil názor žalobce, který tvrdil, že nová smlouva je právním jednáním vedoucím pouze ke změně původní závazku.²⁴

Vedle privativní a kumulativní novace je nutno oddělit jednání, které vede ke změně obsahu závazku, ovšem nebude se jednat o novaci a změny se budou řídit dle § 1901 NOZ. Bude se typicky jednat o zanedbatelné změny, které nebudou mít výraznější vliv na celkový obsah závazkového vztahu, tudíž nedojde k jeho nahrazení novým. Lze uvést jako příklad změnu místa či času, kdy vzhledem zanedbatelnosti míry zásahu do obsahu se nebude jednat ani o jeden typ novace. V rámci privativní novace se může objevit potíže v kontextu porušení

²² HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1113.

²³ „Vyžaduje-li zákon pro právní jednání určitou formu, lze obsah právního jednání změnit projevem vůle v téže nebo přísnější formě; vyžaduje-li tuto formu ujednání stran, lze obsah právního jednání změnit i v jiné formě, pokud to ujednání stran nevyklučuje.“

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2002, sp. zn. 33 Odo 610/2001.

povinností, které byly předmětem novace. Lze uvést povinnost plnění k přesně určenému datu, když právě na tuto povinnost se vztahovala ujednaná smluvní pokuta, která bude změnou data porušena, ačkoliv se strany dohodly na jiném datu splatnosti, ovšem smluvní pokuta zůstala nezměněna. Tím pádem se zde objevuje kolize, kdy plnění k novému datu nutné znamená uplatnění dříve sjednané smluvní pokuty. Otázkou tedy zůstává, jestli se novace či jen zanedbatelná změna obsahu, v tomto případě změny data plnění, dotkla automaticky i sjednané smluvní pokuty či nikoliv. Čech se v tomto případě domnívá, že při absenci výslovného ujednání, že smluvní pokuta má být uhrazena, by závěr měl být spíše takový, že povinnost úhrady smluvní pokuty zaniká. Zároveň podotýká, že se jedná o otázku, která je prakticky zcela ve smluvní dispozici stran, tudíž hlavním kritériem je jejich vzájemná novační vůle. Nasnadě je taktéž uvést rozpor při komparaci § 1906 a § 564 NOZ, kdy právě v tomto případě se jeví odlišení novace od nepodstatných změn závazku. V ustanovení § 564 NOZ je stanoveno, že: *„vyžaduje-li tuto formu jen ujednání stran, lze obsah právního jednání změnit i v jiné formě, pokud to ujednání stran nevyklučuje.“* Pokud tedy strany nevyloučí konkrétní způsob změny, lze tak ústně nebo konkludentně změnit i písemnou smlouvu. Naproti tomu § 1906 NOZ říká, že: *„ujednání o novaci nebo o narovnání vyžaduje písemnou formu, byl-li původní závazek zřízen v písemné formě, nebo činí-li se o právu již promlčeném.“* V tomto případě je vyžadována písemná forma při novaci, i když zákon nestanoví požadavek na formu předchozího závazku. Kolizi těchto dvou ustanovení je možné řešit způsobem, že ustanovení § 564 NOZ se aplikuje jen na změny obsahu, které nedosahují formy novace. Stojí za zmínku, že diferenciaci zanedbatelných změn od změn, které mají za následek novaci, obsahoval § 1379 ABGB, když stanovil, že: *„zevrubnější ustanovení, kde, kdy a jak má býti splněn závazek, který tu již jest, a jiná vedlejší ustanovení, jimiž se nic nemění co do hlavního předmětu nebo právního důvodu, nelze právě tak považovati za smlouvu o obnově, jako nové vyhotovení dlužního úpisu nebo jiné sem náležející listiny.“*²⁵

²⁵ *K novaci dle NOZ a jednomu (zdanlivému) rozporu* [online]. Publikováno 3. 9. 2013 [citováno 1. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.obczan.cz/clanky/k-novaci-dle-noz-a-jednomu-zdanlivemu-rozporu>.

3.1.2 Narovnání

Dohoda o narovnání slouží k úpravě sporných záležitostí mezi účastníky obligačního vztahu, přičemž nastává situace, kdy při odstranění sporných práv a povinností stran dochází ke zrušení původního závazku, který je nahrazen novým závazkem, ve kterém jsou vzájemná práva a povinnosti již nesporná.²⁶ Na platnost narovnání nemá vliv omyl ve věcech, které byly mezi účastníky sporné, pokud ovšem některý z účastníků tento omyl nevyvolal Istí. Narovnání dohodnuté v dobré víře je platné i v případě, zjistí-li se na základě skutečností vyšších najevo dodatečně, že některá ze stran pohledávku neměla.²⁷

Lze tedy říci, že primárním atributem vedoucím k uzavření narovnání je sporné či pochybné právo stran, tzn., že o určité otázce související s tímto právem panují neshody, ovšem jedná se o zásadně subjektivní pohled účastníků, jelikož zde není podmínka existence soudního řízení. Spornost nebo pochybnost může mít příčinu ve kterékoliv otázce vážící se k právu účastníků, může jím být například existence práva, obsah závazku (místo, čas) nebo jiné vlastnosti závazku (splatnost). Předmětem narovnání je, jak již bylo řečeno, sporné a pochybné právo, ovšem nemusí se nutně jednat o právo existující, jelikož právě předmětem narovnání může být otázka existence nebo platnosti práva. Je nutno od sebe odlišovat situaci, kdy účastníci mezi sebou uzavírají narovnání v dobré víře, že mezi nimi existuje narovnávané právo od situace, kdy otázka existence práva je mezi stranami předmětem sporu. Spor, zda-li ve vztahu existuje předmětné právo, je plně ve shodě s institutem narovnání a nemá tedy žádný vliv na platnost dohody, která se k odstranění sporu uzavírá.²⁸ K účelu narovnání se vyjádřil Ústavní soud v případě dohody o vyrovnání dluhu, kterou je třeba vykládat jako dohodu o narovnání, když účastníci smluvního vztahu upravují mezi sebou práva, jež mezi nimi byla sporná. Institut narovnání slouží především k tomu, aby se předešlo dalším sporům, jeho účelem není zjištění, jak se věci mají, ale odstranění pochybností tím, že se původní závazek, ve kterém sporné právo vyskytlo, ruší a nahrazují se závazkem novým. Právní jednání účastníků, v tomto případě dohoda o vyrovnání dluhu, měla být právě takovým jednáním, které mělo ukončit dosavadní vztahy účastníků a vyjasnit si práva a povinnosti z jejich vztahu

²⁶ Ustanovení § 1903 odst. 1 občanského zákoníku.

²⁷ Ustanovení § 1904 občanského zákoníku.

²⁸ HANDLAR, J.: *Zánik závazků dohodou v občanském a obchodním právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 90-93.

vzniklá.²⁹ Ke zdárnému uzavření dohody o narovnání nesmí tedy v žádném případě chybět vylíčení sporných a pochybných práv a povinností s ohledem na skutečnost, že není důležité, která ze stran má hypoteticky pravdu, jelikož každý se může důvodně domnívat, že právě jeho práva a povinnosti jsou sporná a pochybná. Nepochybně je třeba vyčerpávajícím způsobem formulovat sporná práva a povinnosti, jelikož musí být viditelná zřejmá vůle stran, na které práva a povinnosti se má narovnání vztahovat. Pokud bude narovnání bez pochybností platné, uvedená sporná a pochybná práva a povinnosti pozbývají existence v rámci nově vzniklého závazku.

3.1.3 Omyl u narovnání

S narovnáním souvisí celá řada otázek, jedna z nich je omyl při sjednávání narovnání. Jak již bylo řečeno výše, spor a pochybnost mají čistě subjektivní charakter, které daný spor nebo pochybnost řeší. V tomto ohledu je tedy nedůležité, pokud se některý z účastníků při svém subjektivním hodnocení předmětné otázky mylí. Omyl ohledně okolností, jež jsou předmětem sporu, je ve shodě s charakterem narovnání, které má základní smysl spor nebo pochybnost na základě omylu vyřešit. Při řešení sporu nebo pochybnosti v rámci narovnání nutně dochází k výměně názorů a konfrontaci. Omyl mající základ ve vzájemné konfrontaci není na újmu narovnání, avšak to neplatí v případě, že některý z účastníků použije k vyvolání omylu druhé strany lest, která zakládá právně významnou skutečnost. Je potřeba poukázat na situaci, že § 1904 NOZ upravuje omyl o tom, co je mezi účastníky sporné či pochybné, ale ne na skutečnosti, které nejsou sporné a pochybné. Takový omyl o skutečnostech, jež není sporný či pochybný, se řídí podle obecného ujednání o omylu v § 583 NOZ. Lze tedy říci, že v případě, kdy účastníci mají dojem, že je mezi nimi sporné právo, i když tomu tak ve skutečnosti není, tak dochází k omylu účastníků, ale není mezi nimi ohledně tohoto práva žádný spor. Dále pokud účastníci shodně uznávají některé z práv za sporné, pak se považuje jejich názor za shodný, nikoliv rozdílný.³⁰ Vcelku zásadním rozdílem oproti předchozí úpravě je v případě, pokud je dohoda o narovnání uzavřená v omylu, už se nadále nejedná o relativní neplatnost, tedy že se strana musí neplatnosti dovolat, aby nebyly způsobeny právní následky, ale

²⁹ Nález ÚS ze dne 5. 6. 2000, sp. zn. IV. ÚS 13/2000.

³⁰ HANDLAR, J.: *Zánik závazků dohodou v občanském a obchodním právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 91-92.

NOZ zřizuje institut nicotnosti právního jednání. Pokud tedy nelze zjistit vůli jednajících strany, nepůjde vůbec o právní jednání.

3.1.4 Narovnání a soudní smír

Funkcí dohody o narovnání je vyřešit vzájemné spory či pochybnosti mimo soudní řízení, tím ale nelze vyloučit situaci, že spor dospěje až k soudu, kde má schválená dohoda o narovnání podobu soudního smíru. Jedná se ovšem o dva rozdílné instituty, tudíž nelze zaměňovat dohodu o narovnání se soudním smírem, jakožto soudní smír není zvláštním druhem narovnání.³¹ V případě soudního smíru se jedná o institut procesního práva, jehož základem je dohoda ve smyslu hmotného práva, když se jedná o úpravu práv a povinností mezi stranami, které jsou předmětem soudního řízení. Tuto dohodu uzavřenou mezi stranami pak soud na návrh schválí, a to v podobě soudního smíru, který má povahu meritorního rozhodnutí. Nelze však dohodu během soudního řízení vztahovat pouze na dohodu o narovnání, může se jednat o jakoukoliv dohodu účastníků ve smyslu hmotněprávním. Podmínka, která musí být splněna, aby se dohoda stala soudním smírem, je taková, že strany musí podat soudu návrh, aby dohodu jako soudní smír schválil. Pokud soud zjistí, že dohoda neodporuje právním předpisům, následně usnesením schválí smír. Zahájené soudní řízení není podmínka pro podání dohody ke schválení soudem, lze tak učinit i před zahájením, v tomto případě soud rozhoduje v tzv. smířcím řízení dle § 67 OSŘ.³²

3.2 Odstupné

Odstupné představuje další způsob zániku závazku uspokojením věřitele. Konkrétně je upraveno v § 1992 NOZ, který stanoví, že: *„Pokud si strany ujednají, že jedna z nich může závazek zrušit zaplacením odstupného, ruší se závazek zaplacením odstupného obdobně jako při odstoupení od smlouvy. Právo zrušit závazek zaplacením odstupného však nemá strana, která již, byť jen z části, plnění druhé strany přijala nebo druhé straně sama plnila.“*³³

³¹ ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M., a kol.: *Občanský zákoník I, II.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 1712.

³² HANDLAR, J.: *Zánik závazků dohodou v občanském a obchodním právu.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 98-99.

³³ Ustanovení § 1992 občanského zákoníku.

Lze tak nahlížet na institut odstupného jako na zvláštní způsob zániku závazku ve formě vyplacení se ze smlouvy, když si strany smluví právo zaplacení dohodnuté částky, jež bude mít za následek zánik závazku. Jedná se tedy o předem předpokládané či spíše možné vyvázání se ze závazku za situace, že odstupné má podobu odškodnění nebo vyrovnání za zrušení závazku druhou stranou. Toto odškodnění je zásadní odchylkou oproti odstoupení od smlouvy, když za situace využití ujednání o odstupném se musí strana rozhodnout, zda-li je tento krok vhodnější než zůstat zavázán. Oproti odstoupení od smlouvy je však podmínka možnosti zrušením závazku v podobě odstupného vždy její sjednání. Absenci sjednání odstupného a následné zrušení závazku tímto způsobem dle NOZ není možný. NOZ dále neobsahuje úpravu formy odstupného, lze tak vycházet z obecných ustanovení forem právního jednání. Může nastat případ, kdy mezi stranami nedošlo k jednoznačnému ujednání možnosti odstupného, avšak strany si s myšlenkou stejné funkce ujednali kupříkladu právo na storno, zrušení smlouvy za podmínky zaplacení částky a jiné, bude se v drtivé většině situací jednat o odstupné. NOZ poměrně jasně stanovuje, že pokud jedna ze stran přijala plnění nebo druhé straně sama plnila, nemá nárok na zrušení závazku zaplacením odstupného. V tomto případě lze poukázat na zásadu smluvní volnosti, v rámci které stranám nic nebrání k tomu, aby si ujednaly odstupné i v případě, že by jedna ze stran již plnila nebo přijala plnění.³⁴ K otázce „*stornopodmínek*“ se vyjádřil Nejvyšší soud, když ve svém rozhodnutí uvedl, že pokud si smluvní strany dohodly ve smlouvě tzv. stornopodmínky, jedná se o specifický způsob zániku smlouvy jejím zrušením. Použití termínu storno je jazykovým ekvivalentem pojmu zrušení smlouvy, které je jednostranným úkonem směřujícím k jednoznačně definovaným důsledkům. V závislosti na časovém momentu, kdy ke zrušení dojde, si strany dohodly také výši tzv. penále. Takovéto ustanovení smlouvy pak přiznává straně právo zrušit za současného vzniku povinnosti zaplatit dohodnutou částku. Z pohledu právní kvalifikace pak nejde o nic jiného než odstupné. Je tak nepochybné, že smluvní strany ve smlouvě projevíly vůli ke zrušení smlouvy jednou ze stran před jejím plněním za současného zaplacení dohodnuté částky.³⁵ Důvodová zpráva k NOZ hovoří o odstupném jako institutu, které bylo s drobnými odchylkami přejato z Obchodního zákoníku, konkrétně §

³⁴ *Právní úprava možnosti předčasného ukončení smluv* [online]. Publikováno 19. 12. 2016 [citováno 1. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.achourpartners.com/upload/publikace/58b6f4fb66a7c.pdf>.

³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2003, sp. zn. 32 Odo 563/2002.

355. Zmíněný rozdíl by měl být změna charakteru odstupného z kogentního na dispozitivní. S tímto nemůžu souhlasit a jsem názoru, že jak ustanovení § 1992 NOZ, tak ustanovení § 355 Obchodního zákoníku se jeví na první pohled téměř totožně, když dispozitivita obou ujednání je zřetelně zakotvena v obou případech v první větě, a to u NOZ: „*Ujednají-li si strany*“ a u Obchodního zákoníku: „*Zahrnou-li strany do ujednání.*“

3.2.1 Předpoklady pro odstupné

Pro zánik závazku v důsledku odstupného je nutno naplnit následující předpoklady, a to:

- a) ujednání o odstupném ve smlouvě, jejíž formu, jak již bylo řečeno, zákon nestanovuje. Pregnantním termínem „*odstupné*“ nemusí být ujednání nazváno, avšak v rámci legitimního očekávání či v rámci pouhé jistoty je vhodné takto ujednání nazvat. Zde je důležité zkoumat vůli stran, zda-li je taková, aby bylo možné zrušit smlouvu zaplacením předem dohodnuté částky jednou ze stran nebo oběma. Slovní spojení „*vyplatit se ze smlouvy*“, „*zrušit smlouvu zaplacením částky*“, „*stornovat objednávku zaplacením*“ tak znamenají víceméně totéž, a to ujednání o odstupném, pokud je vůle určitá a natolik jasná, směřující k dosažení účelu odstupného;
- b) sjednání výše odstupného, a to přesnou částkou nebo určení způsobu, jak k částce dospět, které je nutnou podmínkou pro využití této formy ukončení závazkového vztahu. Ovšem nelze vyloučit situaci, kdy si strany ujednají nepeněžité odstupné, když NOZ připouští možnost jednat dispozitivně. V situaci, že si strany ujednají způsob určení, jak k výši odstupného dospět, musí však strany brát zřetel, aby jimi sjednaný způsob byl dostatečně jasný a určitý, můžou tím lehce předejít soudnímu sporu. Jako příklad lze uvést odstupné v určité výši v závislosti na délce trvání závazku, která lineárně klesat či stoupat v čase. Stanovená výše odstupného by měla v každém případě odpovídat dobrým mravům;
- c) zaplacení odstupného oprávněnou stranou, když ke zrušení závazku dochází zaplacením sjednané částky.³⁶

³⁶ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1158-1162.

3.2.2 Odstupné jako zpoplatněné odstoupení od smlouvy

Ve smlouvách někdy bývá cíl odstupného sledován pomocí jiných ujednání, lze takové jednání nazvat jako dosažení shodného cíle skrze jiné nástroje. Jedná se hlavně ujednání odstoupení od smlouvy a smluvní pokuty. Podobná ujednání, jak již bylo výše popsáno, velmi často plní funkci odstupného, tudíž je potřeba k nim přistupovat jako k ujednání o odstupném. Nelze tedy takováto ujednání považovat za neplatná. Smluvní pokuta má funkci sankce v rámci porušení povinnosti jednou ze stran, nemůže být tedy souviset s výkonem práva (např. právo vypovědět smlouvu), pokud ovšem byla vůle stran zavést do smlouvy eventualitu se ze smlouvy vyplatit, jedná se právě o ujednání o odstupném. Odstupné se z tohoto hlediska nejeví jinak než jako zpoplatněné odstoupení od smlouvy. Strany nemusí vždy dojít k úplně šťastné formulaci ujednání o odstupném, jak z uvedeného vyplývá, přesto NOZ v § 574 stanovuje, že *„na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné.“*

3.2.3 Odstupné a nepravá smluvní pokuta

V rámci nepravé smluvní pokuty si strany ujednávají, že v případě jejího zaplacení povinnost zaniká. Ačkoliv se může zdát, že se jedná o totožný institut jako odstupné, nelze je spolu zaměňovat, jelikož nepravá smluvní pokuta není zvláštní případ odstupného. Hlavní rozdíly jsou:

Odstupné

- a) jedná se o právo, které může být využito a nemusí,
- b) lze uplatnit před termínem plnění,
- c) odstupné je, pokud si strany neujednají jinak, nemožná při plnění jednou ze stran nebo přijetí plnění,
- d) vede k zániku celého závazku.

Smluvní pokuta

- a) návaznost na porušení smlouvy vedoucí k povinnosti zaplatit,
- b) lze uplatnit až po porušení závazku,
- c) může nastoupit při porušení obecně,

d) směřuje jen k povinnosti, která byla porušena.³⁷

3.3 Započtení

Započtení je způsobem zániku závazku, který vede k uspokojení odpovídající pohledávky. Nejedná se ovšem o skutečné splnění, ale dlužník využije vzájemnou pohledávku za věřitelem, v rámci čehož pohledávka zaniká a věřitel přestává být dlužníkem jeho dlužníka. Fakticky dochází k vyrovnání dvou nebo více vzájemných pohledávek, ke kterému dochází obyčejným odečtením bez potřeby jejich skutečného splnění. Započtení usnadňuje obrat prostředků v majetkových vztazích tím, že nahrazuje skutečné plnění dlužníka věřiteli, jehož předmět by věřitel musel z jiného důvodu splnit zpět dlužníkovi. Započtením ve většině případů zanikají peněžité pohledávky.³⁸ V rámci započtení rozlišujeme aktivně započítávanou pohledávku (aktivní kompenzabilita), tj. pohledávka, ve které strana provádějící započtení vystupuje jako věřitel a pasivně započítávanou pohledávku (pasivní kompenzabilita), tj. pohledávka, vůči níž se započtení uplatňuje. Jednou z funkcí započtení je funkce vynucovací a může být uplatněno i proti vůli druhé strany, avšak oprávněného zájmy druhé strany nesmí být ohroženy. U aktivně započítávané pohledávky tak nelze zneužít vynucovací funkce proti pohledávkám, jejichž uplatnění obvyklým způsobem by jinak bylo nemožné. Z tohoto důvodu jsou z aktivní kompenzability vyloučeny pohledávky nesplatné, nevymahatelné, nejisté a neurčité. Podmínky aktivní i pasivní kompenzability (mnohost, vzájemnost, stejnorodost) je nutné držet naplněné neustále, tzn. mezi momentem nastoupení účinku započtení a momentem realizace započtení. Odpadnutí předpokladů tak má za následek nemožnost započtení. Uplatnění započtení je proti některým pohledávkám naprosto vyloučeno. U takto speciálních pohledávek je vyloučeno započtení v souladu s jejich kvalifikovaným účelem, který vyžaduje uspokojení věřitele pouze splněním. Typicky se jedná o pohledávky na výživné nezletilého, náhradu mzdy či platu.³⁹

³⁷ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1158-1162.

³⁸ KNAPP, V.: *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1955, s. 218.

³⁹ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1114-1131.

3.3.1 Přípustnost započtení

Lze s jistotou tvrdit, že započtení je institutem soukromého práva. Z tohoto vyplývá, že započtení je možné využít jen v případě, kdy pohledávky mají taktéž povahu soukromoprávní.⁴⁰ K otázce započtení soukromoprávní a veřejnoprávní pohledávky se vyjádřil i Ústavní soud, když stěžovatel v prvním případě uzavřel s obcí P. smlouvu o dílo v rámci soukromoprávního vztahu a ve druhém případě obec P. vyměřila stěžovateli povinnost zaplatit místní poplatky v rámci veřejnoprávního vztahu. Z hlediska posuzování problematiky nelze nerozlišovat soukromoprávní a veřejnoprávní vztah. Při vyměření místních poplatků beze sporů obec P. jednala jako orgán veřejné moci, proto jejich vztah nebyl založen na rovnoprávném postavení, když obsah rozhodnutí nezávisel na vůli stěžovatele. Proto stěžovatel nemohl započíst předmětnou pohledávku, když jeho pohledávka vůči obci P. měla charakter soukromoprávní a vyměřené místní poplatky měly základ v normách práva veřejného. Ústavní soud dále odůvodňuje svou argumentaci tím, že princip „*co není výslovně zakázáno, je povoleno*“ se vztahuje pouze na osoby soukromého práva. Pro osoby veřejnoprávní naopak platí princip „*státní moc lze uplatňovat jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.*“ V případě vyměření místních poplatků se zcela určitě nejedná o soukromoprávní vztah, tudíž je rozhodující, že zákon takové započtení nezná. Obec P. tedy vystupovala vůči stěžovateli jako orgán veřejné moci, který vydal autoritativní rozhodnutí, a z toho důvodu stěžovatel nemohl jednostranným právním jednáním účinky rozhodnutí eliminovat.⁴¹

3.3.2 Započtení jednostranné

Započtení je možné uskutečnit jednostranným právním jednáním nebo dohodou. U jednostranného započtení dochází k právnímu jednání, kdy účastník projeví vůli započíst vlastní pohledávku proti pohledávce druhého účastníka. Dokonání jednání nastane v okamžiku, kdy se projev vůle dostane k druhému účastníkovi a jsou splněny všechny podmínky jednostranného započtení, právní jednání se tak stává platné a účinné. Tím pádem jednostranné započtení je možné uskutečnit bez součinnosti druhé strany, jelikož druhá strana je v případě jednostranného započtení v roli adresáta. Adresát se tak může bránit pouze

⁴⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, str. 494.

⁴¹ Nález ÚS ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. I. ÚS 229/98.

v případě, pokud je názoru, že započtení nebylo provedeno platně. Jakou pohledávku a v jaké výši se bude započítávat, si určuje dle své vůle účastník, který započtení realizuje. V případě jednostranného započtení vyplývá skutečnost, že jedna pohledávka je započítávána proti druhé, tím pádem lze započtení rozdělit na pohledávku, která se započítává a na pohledávku, proti níž se započítává.⁴²

3.3.3 Započtení dohodou

V rámci započtení dohodou se jedná o dvoustranné právní jednání, tedy že účastníci shodně projevují vůli započíst určité vzájemné pohledávky. K dokonání jednání dochází vznikem konsenzu. Pokud jsou splněny všechny náležitosti právního jednání, je dohoda platná a účinná. U dohody o započtení není důležité, kdo je oferentem a kdo je akceptantem, určení započítávaných pohledávek a jejich započítávaná výše jsou vždy předmětem shodné vůle obou účastníků, není zde tudíž potřeba lišit pohledávky na ty, které se započítávají a takové, proti nimž se započítává.⁴³ Handlar v rámci jednostranného započtení vyslovuje zajímavou myšlenku, že ačkoliv je nutný předpoklad stejného druhu pohledávek při uplatnění započtení, rozvádí ji dále s tím, že by zákonem mohla být stanovena jinak započitatelnost pohledávky u pohledávky, která se započítává a jinak u pohledávky, proti níž se započítává. S tímto názorem se neztotožňuji, jelikož by jednoduše mohlo dojít ke zbytečné komplikaci aplikace institutu započtení, jenž je dle mého názoru jasně vymezený bez potřeby dalšího větvení.

3.3.4 Vzájemnost pohledávek

Jedním z předpokladů zániku závazků započtením je jejich vzájemnost, která vyplývá z podstaty započtení. Jak již bylo popsáno výše, pokud jde o jednostranné započtení, uspokojí se pohledávka i bez souhlasu jejího dlužníka, ovšem věřitel nesmí zásadně započítat svou pohledávku tím způsobem, aby její náhradní uspokojení spočívalo v něčem jiném než ve zproštění jeho závazku, který odpovídá vzájemné pohledávce jeho dlužníka. Bez zániku závazků jedné strany nemohou započtením zaniknout ani závazky druhé strany, jelikož by to

⁴² HANDLAR, J.: *K otázce možnosti započtení splatné pohledávky proti pohledávce nesplatné*. Právní rozhledy 11/2004, str. 424.

⁴³Tamtéž.

odporovalo smyslu započtení, který je vzájemný a současný zánik pohledávek. Konečný výsledek je pak takový, jakoby obě strany plnily.⁴⁴

3.3.5 Stejnorodost předmětu plnění

Dalším předpokladem pro zánik závazku započtením je stejnorodost předmětů plnění. Nutné podmínce homogenosti předmětu plnění vyhovují takové pohledávky, kdy dlužníkovo plnění může věřitel použít recipročně vůči dlužníkovi. Stejnorodost plnění lze prakticky ukázat na příkladě, kdy věřitel vrátí plnění, které se mu dostalo od dlužníka, a tímto vráceným plněním by věřitel nedocílil splnění vzájemného závazku. Předpoklad stejnorodosti předmětu plnění nejlépe splňují peněžité pohledávky, jakožto i druhově určené pohledávky. U druhově určených pohledávek je však nutnost takových vlastností, které odpovídají předmětu plnění vzájemných pohledávek. Pokud se tedy jedná o případ, kdy dlužník plní věřiteli věc stejného druhu, kterou věřitel zároveň má poskytnout dlužníkovi, ale věci mají odlišné vlastnosti, nelze uskutečnit započtení vzájemných pohledávek, když se ve skutečnosti nejedná o plnění stejného druhu. Takto vymezená nutnost stejnorodosti předmětu plnění však bezpodmínečně neznamená, že vlastnosti předmětu plnění musí být dokonale identické. Určující v tomto případě zůstává, aby plnění poskytnuté dlužníkem mohl použít věřitel ke splnění vzájemného závazku vůči dlužníkovi.⁴⁵ Může nastat situace, kdy dlužník má právo volby mezi jednotlivými předměty plnění, v rámci čehož lze splnit alternativní závazek. Dlužník v tomto případě může vzájemnou pohledávku započítat jednostranným právním jednáním v rámci alternativního závazku, který má vůči věřiteli, pokud přinejmenším jeden z předmětů alternativního závazku splňuje podmínku stejnorodosti. Právní jednání dlužníka tak v sobě nese i jeho vlastní volbu, který z jednotlivých předmětů alternativního závazku bude plnit. S volbou nemusí dlužník čekat do té chvíle, než věřiteli doručí právní jednání, kterým volbu vykonal, ale alternativní volbu vykoná tím, že bude započtena vzájemná pohledávka. Již nabídkou určitého předmětu plnění dlužník zároveň

⁴⁴ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Svazek 6. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937, str. 348.

⁴⁵ JÄGER, M.: *Zánik závazků započtením*. Současný právní stav a změny v novém soukromém právu. 1. vydání, Praha: Linde Praha, a. s., 2013, str. 90-91.

realizuje své právo volby mezi jednotlivými předměty plnění, na základě kterých je možné alternativní závazek splnit.⁴⁶

K otázce vázanosti předpoklady stejnorodosti a vzájemnosti u započtení je třeba poukázat na kompenzační dohody, které výrazně vybočují ze stanovených mantinelů, tedy nedodržení podmínek stejnorodosti a vzájemnosti pohledávek. V rámci vzájemnosti je však nutnost zdržet se při ujednání dohody zásahu do práv třetích osob, které se ujednání neúčastní a dále například nelze na úkor třetích osob sjednávat možnosti používat k započtení jejich pohledávky. Je tedy nutností trvat na účasti všech osob, kterých se může ujednání týkat a i v případě, že třetí osoby podobné svolení udělí, lze vést polemiku, zda při úplném vyloučení základního atributu započtení se až příliš neodklání od základní myšlenky institutu. V rámci podmínky stejnorodosti si strany mohou ujednat různé druhy plnění (např. peněžitého a nepeněžitého), kdy se jedná o smísení započtení s prvky inominátního ujednání. Záleží však na výkladu, zda lze takováto ujednání aplikovat v rámci započtení.⁴⁷

3.3.6 Nejistá a neurčitá pohledávka

NOZ zavádí oproti předešlé úpravě zákaz započtení nejistých a neurčitých pohledávek. Nejistou lze nazvat takovou pohledávku, vůči níž panují pochybnosti o její existenci. Neurčitá je taková pohledávka, u které jsou pochybnosti o její výši. Na nejistotu a neurčitost se hledí z pohledu adresáta prohlášení o započtení, v rámci jehož ochrany je zákaz započtení stanoven.⁴⁸ Rozhodující však není subjektivní názor adresáta, nýbrž s odkazem na § 4 odst. 2 NOZ, rozsah případných pochybností, které si o jistotě a určitosti pohledávky může důvodně osvojit jakákoliv osoba případu znalá při zvážení okolností, které ji musely být v jejím postavení zřejmé. Z tohoto pohledu je tak důležité i vystupování započítávajícího, který může například znaleckým posudkem předem vyloučit pochybnosti o nejistotě a neurčitosti pohledávky.⁴⁹

⁴⁶ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol.: *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 79.

⁴⁷ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1155-1157.

⁴⁸ *U dohody o započtení ovšem nejistota a neurčitost pohledávky nehrají zvláštní roli.*

⁴⁹ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 2002.

3.3.7 Promlčení pohledávky

Promlčení pohledávky lze popsat jako složenou právní skutečnost, která se skládá z marného uplynutí promlčení lhůty a právního jednání věřitele, který neuplatnil své právo. Takovéto marné uplynutí lhůty je pro dlužníka příznivé, jelikož mu vznikla možnost vznést námitku promlčení. V takovém případě pokud dlužník uplatní své vzniklé právo, soud nemůže věřiteli předmětnou pohledávku přiznat. Pro započtení promlčených pohledávek platí, že jejich jednostranné započtení nelze provést od okamžiku uplynutí promlčecí lhůty nehledě na vznesenou námitku dlužníka. Tento závěr je vlastní povaze započtení jednostranným právním jednáním, jakožto způsobu, kterým věřitel může docílit i bez souhlasu dlužníka. K jednostrannému započtení tak lze použít pouze pohledávku, proti které dlužník nemůže vznést žádnou námitku. Kdyby věřitel takovou pohledávku, vůči ní lze vznést námitku promlčení, mohl použít k jednostrannému započtení, dlužník by byl zbaven právě možnosti uplatnění námitky, na základě které by se uplatnění takové pohledávky ubránil. Věřitel by pak pouze jednostranně započtl pohledávku, leč stejnou pohledávku by nebylo možné uplatnit v řízení před soudem.⁵⁰ Ustanovení § 1989 odst. 1 NOZ stanovuje, že „*promlčení pohledávky nebrání, nastalo-li po době, kdy se pohledávky staly způsobilými k započtení.*“ Způsobilost pohledávek k započtení samo o sobě nepřerušuje běh promlčecí lhůty. Ta běží tedy dále i po nabytí způsobilosti pohledávek k započtení a může marně uplynout, aniž by věřitel učinil právní jednání mířící k započtení. Nabízí se tak otázka, jak by jednostranným právním jednáním směřujícím k započtení promlčené pohledávky, ovšem jestliže promlčení nastalo až poté, co se stala způsobilou se vzájemnou pohledávkou, mohl věřitel promlčené pohledávky účinky marného uplynutí promlčecí lhůty zvrátit.⁵¹ Způsobilost pohledávek k započtení nemá vliv na běh promlčecí lhůty, není možné lhůtu však považovat za bezvýznamnou z pro právní postavení stran. Možnost přivodit zánik pohledávek právním jednáním směřujícím k započtení, představuje majetkovou hodnotu pro stranu, které takové právo přísluší. Při splnění předpokladů pro jednostranné započtení nelze tuto majetkovou hodnotu

⁵⁰JÄGER, M.: *Zánik závazků započtením*. Současný právní stav a změny v novém soukromém právu. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2013, str. 178-179.

⁵¹ ŠVESTKA, J., ČEŠKA, Z., CHYSKÝ, J.: *Promlčení a prekluze v československém právním řádu*. Praha: Orbis, 1967, str. 72.

odebrat a stranu tak zbavit možnosti, aby přivedila zánik pohledávek s účinky k okamžiku, kdy pohledávka ještě nebyla promlčena.⁵²

3.3.8 Započtení jako procesní obrana

I v rámci soudního řízení lze učinit právní jednání směřující ke zrušení pohledávek, které jsou způsobilé k započtení. Žalovaný může takto právně jednat mimo řízení, kdy tak učiní vůči žalobci a následně skutečnost sdělí soudu nebo může být započtení využito jako procesní obrana vůči soudu. Ačkoliv se může zdát, že se v takovém případě jedná pouze o procesní prostředek, započtení učiněné v rámci soudního řízení stále disponuje svou hmotněprávní povahou. To znamená, že pro úspěšné započtení musí být splněny všechny zákonné podmínky včetně vůle obžalovaného, že takové jednání má mít za následek zánik pohledávky, jenž proti němu žaloba uplatnila. Reálně mohou nastat dva případy v rámci uplatnění započtení během soudního řízení. Buď žalovaný pohledávku žalobce neuznává a chce uspokojit svou vlastní pohledávku, v takovém případě se jedná o vzájemný návrh (§ 97 OSŘ) nebo žalovaný pohledávku uznává a proti ní započítává vlastní pohledávku, tehdy se bude jednat o procesní obranu. Započtení lze využít v exekučním řízení. V takovém případě je důležitý okamžik, kdy nastala způsobilost k zápočtu u exekované pohledávky a pohledávky uplatněné k zápočtu povinným. Neméně důležitý je pak okamžik, kdy bylo učiněné právní jednání směřující k započtení. Pokud byl vydán exekuční titul a pohledávky se staly způsobilé až po jeho vydání, vzniká důvod pro zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. g) OSŘ. V případě způsobilosti pohledávek k započtení před okamžikem vydání exekučního titulu a následného započtečního právního jednání, které však nastalo až po vydání exekučního titulu, vzniká důvod k zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) OSŘ. Pokud započteční právní jednání bylo učiněno před vydáním exekučního titulu, důvod pro zastavení exekuce vzniká pouze v případě, kdy exekučním titulem je rozsudek pro zmeškání podle § 268 odst. 1 písm. g) OSŘ.⁵³

⁵² BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M. a kol.: *Občanský zákoník a předpisy související*. I. svazek. Praha: Panorama, 1984, str. 120.

⁵³ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 1997.

3.4 Splynutí

Pokud splyne právo s povinností v jedné osobě, zanikají právo i povinnost, nestanoví-li zákon jinak.⁵⁴ Pokud tedy neexistuje speciální úprava ke konkrétnímu případu, použije se obecná úprava splynutí v NOZ.⁵⁵ Ke splynutí může dojít univerzální sukcesí, tj. u fyzických osob může dojít například k dědění a u právnických osob může dojít k fúzi splynutím, tzn. zaniknutí všech zúčastněných osob, kdy vzniká nová právnická osoba, na kterou přecházejí práva a povinnosti všech zanikajících osob.⁵⁶ Ke splynutí dochází také singulární sukcesí, například nájem zanikne, stane-li se nájemce vlastníkem pronajaté věci, nebo zástavní právo zanikne, pokud se zástavní věřitel stane vlastníkem této stavby.⁵⁷ K otázce splynutí nájemce a vlastníka bytu v jedné osobě se vyjádřil i Nejvyšší soud, který uvedl následující: „*Stala-li se osoba, již svědčilo právo osobního užívání bytu vlastníkem, resp. spoluvlastníkem, nemovitosti, v níž se byt nacházel, mělo to za následek zánik jejího práva osobního užívání bytu, neboť je pojmově vyloučeno, aby vlastník užíval byt v domě ve svém vlastnictví z jiného právního důvodu než z titulu vlastnického práva k domu, v němž se byt nachází; je tedy pojmově vyloučeno, aby byl současně zavázaným i oprávněným z užívacího vztahu. To platí i v případech spoluvlastnického vztahu k domu, neboť žádný ze spoluvlastníků nemůže být v užívacím vztahu k ostatním spoluvlastníkům; i v takovém případě může spoluvlastník užívat byt pouze z titulu svého (spolu)vlastnického práva k domu.*“⁵⁸ Účinky splynutí nastávají od doby, kdy rozhodná skutečnost nastala (účinky *ex nunc*). Ze zákona celkem jasně vyplývá, že v případě splynutí zaniká existující závazek, avšak nelze jej vztahovat na závazek budoucí, který v případě splynutí existujícího závazku nevznikne. Takto zaniklý závazek ani v případě změny okolností již nelze obnovit.⁵⁹ Oblast práv a povinností, jež mohou zaniknout splynutím, není nikterak omezena. Může se jednat o pohledávky peněžité, nepeněžité, nesplatné i promlčené. Odchylku od obecné koncepce může obsahovat speciální zákonná úprava, nebo pokud tak zákon výslovně stanoví, jako

⁵⁴ Ustanovení § 1993 občanského zákoníku.

⁵⁵ KREJČÍŘOVÁ, Š.: *Právní úprava skončení nájmu bytu v novém občanském zákoníku*. Bulletin advokacie 11/2013, str. 33.

⁵⁶ RABAN, P.: *Občanské právo hmotné. Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – vydavatelství a nakladatelství, 2014, str. 117.

⁵⁷ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 2007.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2006, sp. zn. 26 Cdo 813/2005.

⁵⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, str. 508.

je tomu například v § 1301 NOZ, kdy „*spojením vlastnictví panující a služebné věci v jedné osobě služebnost nezaniká.*“⁶⁰

3.4.1 Zajištění a hlavní dluh

Pokud nastane situace, že splyne právo věřitele s povinností toho, kdo závazek zajišťuje (většinou ručitel), hlavní dluh nezaniká, zaniká pouze závazek ručitele. Pokud ovšem zanikne přímo hlavní dluh, zanikne i vztah zajišťovací. Ke speciální situaci v rámci splnutí může dojít, pokud splyne osoba dlužníka a ručitele, kdy se fakticky jedná o splnutí dvou pozic dlužníka.⁶¹

3.4.2 Splnutí solidárních závazků

V rámci splnutí solidárních závazků zákonodárce upravil tutéž věc dvěma způsoby a zcela odlišnými účinky. Zatímco § 1994 NOZ stanovuje, že „*splnutím práva věřitele a povinnosti jednoho z dlužníků zavázaných společně a nerozdílně zaniká dluh do výše odpovídající podílu tohoto spoludlužníka. Splnutím povinnosti dlužníka a práva jednoho z věřitelů oprávněných společně a nerozdílně zaniká pohledávka do výše odpovídající podílu tohoto spoluvěřitele*“, kdežto § 1878 odst. 2 NOZ stanovuje, že „*spojí-li se pohledávka a dluh v osobě jednoho ze spoluvěřitelů, zanikají tím i pohledávky ostatních spoluvěřitelů vůči dlužníku.*“

Podle § 1878 odst. 2 NOZ za situace splnutí dluhu v osobě jednoho ze solidárních věřitelů zaniká celý dluh. Ovšem podle § 1994 NOZ zaniká dluh jen v části připadající na podíl spoluvěřitele, v jehož osobě ke splnutí došlo. Lze uvést na příkladu, kdy budou tři věřitele a jeden z nich se stane dědicem dlužníka, pak dle § 1878 odst. 2 NOZ zaniká celá pohledávka, ale podle § 1994 NOZ zaniká pohledávka jen jako jedna třetina představující splnutí dluhu s pohledávkou v osobě věřitele oprávněného z pozůstalosti.⁶²

Eliáš⁶³ shledává východiskem z této kolize § 2 odst. 1 NOZ a důraz na ústavní konformitu, zásady, na nichž občanský zákoník staví, a hodnoty, které chrání. Zásadní je první věta čl. 11 odst. 1 LZPS o právu každého vlastnit majetek. Jestliže se řeší případ věřitelů oprávněných společně a nerozdílně vůči

⁶⁰ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1163-1164.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² ELIÁŠ, K.: *Problematika ustanovení nového občanského zákoníku a jejich výklad*. Bulletin advokacie 11/2013, str. 27.

⁶³ Tamtéž.

dlužníkovi, když dlužníkův dluh splyne s pohledávkou v jedné osobě jednoho ze spoluvěřitelů, je třeba se rozhodnout, jestli majetkové hodnoty ve vlastnictví ostatních spoluvěřitelů nezúčastněných na splnutí podle § 1878 odst. 2 NOZ zaniknou nebo budou podle § 1994 NOZ trvat. Ve světle ochrany vlastnictví se zdá být druhé řešení je více vyhovující ústavně konformnímu přístupu. Na podporu tohoto tvrzení uvádí, že splnutí s pohledávkou mohl ovlivnit jen některý ze solidárních věřitelů, kdežto ostatní nikoli. U uvedeného vyplývá, že by za situací výše popsaných měl být aplikován § 1994 NOZ.

K odlišnému názoru dospěl Prokeš⁶⁴, který v obou ustanoveních kolizi nespátřuje. Dále popisuje situaci, kdy § 1994 NOZ se použije, když splyne povinnost dlužníka a právo jednoho ze solidárních věřitelů, ačkoliv bez určení, u kterého z nich se tak stane. Kdežto v případě § 1878 odst. 2 NOZ jde o situaci, kdy dochází ke spojení pohledávky a dluhu v osobě jednoho ze spoluvěřitelů. Z toho autor dovozuje, že § 1878 odst. 2 NOZ je speciální vůči § 1994 NOZ. Právě kvůli této specialitě § 1878 odst. 2 NOZ proti obecnému § 1994 NOZ na obecné ustavení zbývá jen splnutí u dlužníka. Z výše popsaného vyplývá, že pokud dojde při věřitelské solidaritě ke splnutí práva jednoho ze spoluvěřitelů a dluhu dlužníka, pohledávka podle § 1994 NOZ zaniká do výše odpovídající podílu tohoto spoluvěřitele. Tudíž pohledávky zbývajících spoluvěřitelů zanikají do výše podílu spoluvěřitele, jehož právo splynulo s dluhem. Dlužník má tak povinnost ve snížené výši stále plnit ostatním spoluvěřitelům. Druhá situace může nastat v rámci věřitelské solidarity, když se spojí celá pohledávka a celý dluh u jednoho ze spoluvěřitelů, zanikají tím podle § 1878 odst. 2 NOZ taktéž pohledávky ostatních spoluvěřitelů. Pokud vstoupí jeden ze spoluvěřitelů do postavení dlužníka a tím pádem by měl právo i povinnost plnit sám sobě, není důvod spojovat s takovou situací jiné právní následky než ty, které by nastaly, pokud by původní dlužník plnil právě k rukám tohoto spoluvěřitele. Na povinnost plnění vůči ostatním spoluvěřitelům odkazuje ustanovení § 1870 NOZ.

⁶⁴ PROKEŠ, M.: *Splnutí při věřitelské solidaritě v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy 4/2014, str. 142.

4 Zánik závazků bez uspokojení věřitele

Úprava zániku závazků bez uspokojení věřitele se nachází v § 1995 až § 2009 NOZ. Jedná se o prominutí dluhu, výpověď, odstoupení od smlouvy, následnou nemožnost plnění a smrt dlužníka či věřitele. V následujících podkapitolách budou jednotlivé typy podrobně rozebrány.

4.1 Prominutí dluhu

Prominutí dluhu nezpůsobuje zánik závazku jako celku, nýbrž jen povinnost dlužníka uspokojit pohledávku věřitele. S takto zaniklou povinností dlužníka na druhé straně zaniká i právo věřitele na plnění. V případě, že by prominutím dluhu zaniknul celý závazek, musel by zrušený dluh vyčerpat celý obsah závazkového vztahu. Ustanovení § 1995 odst. 1 NOZ stanovuje, že *„Promine-li věřitel dlužníku dluh, má se za to, že dlužník s prominutím dluhu souhlasí, pokud neprojevil bez zbytečného odkladu nesouhlas výslovně nebo plněním dluhu.“* Zákon tímto konstruuje domněnku dlužníkovy souhlasu s prominutím dluhu ze strany věřitele. Podmíněnost využití institutu prominutí dluhu je existující dluh, který má základ v platně vzniklém závazku a doposud nezanikl, jelikož prominutí neexistujícího dluhu zůstává zcela bez právních účinků.

4.1.1 Dohoda o prominutí dluhu

Na institut prominutí dluhu nelze nahlížet jako na jednostranné právní jednání, nýbrž jako na dohodu o prominutí dluhu se zákonem stanovenou vyvratitelnou domněnkou, že k dohodě došlo. Jestliže ze strany věřitele dojde k jednání, kterým dluh promine, dlužník musí bez zbytečného odkladu odmítnout nebo plnit, aby k nastoupení zákonné domněnky nedošlo. V opačném případě tak nastává fikce dohody o prominutí dluhu.⁶⁵ Opačného názoru je Výtisk⁶⁶, který uvádí, že se jedná o domněnku nevyvratitelnou, která se projeví v momentě, kdy dlužník ve stanovené lhůtě *bez zbytečného odkladu* neprojeví nesouhlas s prominutím dluhu. Počátek lhůty bez zbytečného odkladu lze určit k okamžiku, kdy návrh věřitele na prominutí dluhu dojde dlužníkovi nebo při vydání kvitance.

⁶⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, str. 512.

⁶⁶ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2017, str. 2008-2009.

Po marném uplynutí lhůty dlužník již nemůže účinky prominutí dluhu změnit. Od dlužníka se tak očekává nesouhlas s prominutím dluhu v podobě právního jednání vůči věřiteli, které lze provést buď výslovně, nebo konkludentně, a to v podobě plnění dluhu.

4.1.2 Konkludentní prominutí dluhu

Konkludentní způsob prominutí dluhu má totožné účinky jako výslovné prominutí dluhu; věřitel může jednat konkludentně v případech vydání kvitance dlužníkovi nebo vrácením dlužního úpisu.

Kvitancí lze nazvat potvrzení o splnění dluhu, zákon upravuje kvitanci v § 1949-1951 NOZ. K obecným náležitostem kvitance patří jméno dlužníka i věřitele, předmět plnění, místo a čas, tzn. kde a kdy byl dluh splněn. Z logiky věci poslední náležitost kvitance, a to místo a čas plnění, nelze považovat za relevantní, pokud se jedná o kvitanci v rámci institutu prominutí dluhu. Zákon v § 1949 odst. 1 NOZ konstruuje vyvratitelnou domněnku, že pokud je kvitance vydaná na jistinu, má se za to, že bylo vyrovnáno také příslušenství pohledávky. Další vyvratitelná domněnka se nachází v § 1950 NOZ, když při opakovaných plněních z téhož právního důvodu se má za to, že ten, kdo předloží kvitanci na plnění splatné později, splnil také to, co bylo splatno dříve.

Zákon výslovně nestanovuje, že kvitance musí mít písemnou formu, ovšem vzhledem k tomu, že kvitance plní důkazní funkci, by se v každém případě mělo jednat o určitý objektivně seznatelný dokument, který lze použít jako důkazní prostředek. Nelze však rozporovat, že podepsaný dokument má větší důkazní sílu, tudíž pro dlužníka je takováto forma výhodnější.⁶⁷

Vrácení dlužního úpisu zákon považuje také za konkludentní prominutí dluhu. Dlužní úpis zákon upravuje v § 1952 NOZ, avšak s absencí jakékoliv povahy či náležitostí. Za dlužní úpis se tedy považuje prohlášení o uznání dluhu, kdy dlužník písemně uznal svůj existující dluh vůči věřiteli nebo jiný dlužní úpis, kterak se bude jednat o jiné dlužníkové prohlášení než uznání dluhu, ze kterého je zřetelné, že je zavázán ke konkrétnímu dluhu. Může se tak jednat například o potvrzení o poskytnuté půjčce, potvrzení o dluhu, prohlášení o dlužných platbách. Zákon u dlužního úpisu obsahuje menší kolizi ustanovení § 1995 odst. 2 NOZ, kde platí vyvratitelná domněnka splnění, kdežto v ustanovení § 1952 odst. 2 NOZ

⁶⁷ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 966-970.

platí, že vrácení dlužního úpisu dlužníku má za následek prominutí dluhu, aniž by dlužník svůj dluh splnil. Měla by tedy platit domněnka splnění a zároveň domněnka prominutí, která k tomuto dojít nelze. Nicméně mezi oběma ustanoveními jsou drobné nuance, ze kterých při odlišení vyjít. Ustanovení § 1952 odst. 2 NOZ mluví o dlužním úpisu bez kvitance, zatímco § 1995 odst. 2 NOZ hovoří o dlužním úpisu obecně. Takto lze spatřit v § 1952 odst. 2 NOZ specialitu vůči § 1995 odst. 2 NOZ s tím, že použití se bude vztahovat na konkrétní případy, kdy věřitel vrátí dlužníkovi dlužní úpis bez kvitance. Ustanovení § 1995 odst. 2 NOZ bude platit za situace, kdy věřitel vrátí dlužní úpis dlužníkovi s kvitancí, v tomto případě tak půjde o prominutí dluhu.⁶⁸

4.1.3 Prominutí dluhu u solidárních závazků

Pokud věřitel promine dluh jednomu z dlužníků, kteří jsou vázáni společně a nerozdílně, takové prominutí dluhu má účinky proti ostatním spoludlužníkům v rozsahu podílu spoludlužníka, který byl ze závazku propuštěn.⁶⁹

Ustanovení § 1996 odst. 1 NOZ upravuje pasivní solidaritu, tedy situaci, kdy je více spoludlužníků zavázáno společně a nerozdílně. To ovšem nebrání věřiteli, aby prominul dluh všem spoludlužníkům najednou, může tak učinit ze své vůle podle § 1995 NOZ.

Při prominutí dluhu jednomu ze spoludlužníků tomuto konkrétnímu dlužníkovi zaniká povinnost plnit. Na straně druhé se ostatním spoludlužníkům dluh sníží o část podílu propuštěného dlužníka poměrně odpovídající podílu prominuté části dluhu na jeho celkové výši s odkazem na ustanovení § 1875 NOZ, kde zákon konstruuje vyvratitelnou domněnku „*má se za to, že podíly dluhu u všech spoludlužníků jsou v jejich vzájemném poměru stejné.*“ V podstatě totéž platí i pro případ, že prominuta bude jen část dluhu jednomu z dlužníků, dluh se tedy snižuje o tuto prominutou část. U konkludentního prominutí dluhu v rámci pasivní solidarity s ohledem na ustanovení § 1995 odst. 2 NOZ a (ne)vyvratitelnou domněnku v něm obsaženou se dluh promíjí všem dlužníkům, pokud věřitel alespoň jednomu ze spoludlužníků vydá kvitanci nebo vrátí dlužní úpis, za situace kdy dluh stále existuje. Pokud bude domněnka vyvrácena, účinky prominutí dluhu nastávají ve vztahu k dlužníkovi, kterému byla kvitance vydána.

⁶⁸ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 974-970.

⁶⁹ Ustanovení § 1996 odst. 1 občanského zákoníku.

Pokud věřitel vrátí samotný dlužní úpis jednomu ze spoludlužníků, nastupuje domněnka splnění dluhu tímto dlužníkem podle ustanovení § 1952 odst. 2 NOZ, načež zanikne dluh všem solidárním dlužníkům. Za situace, kdy se vyvrátí domněnka splnění dluhu, přichází na řadu domněnka prominutí dluhu vůči všem spoludlužníkům dle ustanovení § 1995 NOZ. Pokud bude i tato domněnka vyvrácena, účinky prominutí dluhu se vztahují jen k dlužníkovi, kterému věřitel vrátil dlužní úpis. Je třeba mít na paměti, že domněnka splnění a prominutí dluhu při vrácení dlužního úpisu a tím zaniknuvší dluh ostatních spoludlužníků bude pravděpodobně platit jen v případě, jestliže bude vrácen jeho výstavci, což upravuje § 1872 odst. 2 NOZ.⁷⁰ U plnění nedílných není možné prominout dluh pouze jednomu ze spoludlužníků, jelikož je vyžadována společná součinnost všech spoludlužníků. Dluh je za takové situace možné prominout buď všem anebo nikomu.⁷¹

V případě aktivní solidarity, tedy za situace, kdy je více věřitelů oprávněných společně a nerozdílně, má prominutí dluhu dlužníkovi účinky vůči konkrétnímu věřiteli, který dluh prominul a vůči němuž dluh zaniká. Ve vztahu k ostatním věřitelům se dluh snižuje o podíl promíjejícího věřitele. V případě prominutí pouze části dluhu jsou účinky stejné jako u pasivní solidarity. Pokud jeden ze spoluvěřitelů vydá kvitanci nebo kvitanci s dlužním úpisem na nesplněný dluh dlužníkovi, účinky jsou jako u výslovného prominutí dluhu ve vztahu k tomuto spoluvěřiteli. Vrácený dlužní úpis na nesplněný dluh jedním ze spoluvěřitelů má za následek nástup vyvratitelné domněnky splnění dluhu podle § 1952 odst. 2 NOZ, tímto způsobem zanikne dluh vůči všem solidárním věřitelům.⁷²

4.1.4 Prominutí povinnosti při zajištění

Podle § 1997 NOZ nemá prominutí účinky vůči hlavnímu dluhu, pokud věřitel prominul povinnost tomu, kdo dluh zajišťuje. Ve většině případů se bude jednat o ručitele, jehož zajišťovací vztah žádným způsobem nekoreluje s hlavním dluhem, který nadále existuje i bez zajištění. V opačném případě však při

⁷⁰ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 2010.

⁷¹ LAVICKÝ, P.: *Solidární závazky*. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 101.

⁷² PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 2011.

zaniknutí hlavního dluhu společně zaniká i zajišťovací vztah, který z povahy věci nemůže existovat bez hlavního dluhu.

4.2 Výpověď

Výpovědí jedna ze stran závazkového vztahu projevuje vůli vztah ukončit, přičemž takto projevená vůle je jednostranným právním jednáním. Smyslem výpovědi je ukončit závazek vzniklý na základě smlouvy na dobu neurčitou s předmětem představující trvajícím nebo opakujícím se plnění. Závazek lze vypovědět pouze, pokud si tak strany ujednají, nebo taková možnost plyne přímo ze zákona, jak stanovuje § 1998 odst. 1 NOZ. V případech, kdy není splněna podmínka ujednání nebo zákonného zmocnění, nelze využít institutu výpovědi k zániku závazku. Účinnosti nabývá výpověď v okamžiku, kdy dojde svému adresátovi, není však podstatné, jestli se s ní adresát seznámí, postačí pouze možnost seznámení se s takovým právním jednáním. K perfekci výpovědi se vyjádřil i Nejvyšší soud, když ve svém rozsudku stanovil: *„Není pochyb o tom, že jednostranný právní úkon se stává perfektním, jakmile je doručen druhé straně. Pokud je na dotčené straně smlouvy více osob, je nezbytné, aby výpověď jako jednostranný právní úkon byla adresována a doručena každé z nich. Konkrétně u výpovědi z nájmu bytu musí směřovat vůči oběma manželům a oběma musí být doručena. Výpověď z nájmu bytu adresovaná a doručená jen jednomu z manželů – společných nájemců bytu – není způsobilá vyvolat zánik nájemního vztahu.*⁷³ Kromě obecných náležitostí účinnosti právního jednání není podmínka uvedení důvodu výpovědi, avšak zákon v některých ustanoveních tuto podmínku výslovně uvádí, lze uvést např. ustanovení § 2310 odst. 1 NOZ, kdy v případě prostor sloužící k podnikání je podmínka výpovědi odůvodnit. Na druhé straně však obecná úprava nájmu odůvodnit výpověď nevyžaduje, jak stanovuje § 2231 odst. 2 NOZ, přičemž věta druhá uvádí, že pokud má strana právo vypovědět nájem bez výpovědní doby, důvod se v tomto případě vyžaduje. Taktéž je zcela ve sféře stran, pokud si ujednají uvedení důvodu jako podmínku výpovědi, aniž to zákon vyžaduje. Od bezúplatnosti výpovědi je možné se odchýlit, pokud si tak strany ujednají, typicky se nebude ale jednat o případy, kdy právo podat výpověď přísluší slabší straně v rámci její ochrany (spotřebitel), v tomto případě musí být bezúplatnost zachována. Ujednáním stran o povinnosti uhradit částku v případě

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 9. 2007, sp. zn. 28 Cdo 2700/2007.

výpovědi však dochází k částečnému prolínání výpovědi a odstupného; je tedy na smluvních stranách, aby za těchto podmínek sjednaly výpověď s účinky do budoucna, která bude účinná zaplacením předem dohodnuté částky.⁷⁴

4.2.1 Rozdíly oproti odstupnému a odstoupením od smlouvy

- a) Jak již bylo řečeno výše, obecná povaha výpovědi je bezúplatná. S přihlédnutím ke smluvní volnosti stran a dispozitivní úpravy výpovědi a odstupného mohou oba instituty v některých případech částečně splývat. Na jedné straně si strany mohou ujednat podmínku zaplacení určité částky v případě výpovědi, na druhé straně se je možné sjednat odstupné i u závazků na dobu neurčitou týkajících se nepřetržité a opakované činnosti. Dále je u výpovědi je možné ujednat takové účinky, které se budou týkat práv a povinností vzniklých před výpovědí, ačkoliv obecně má výpověď účinky *ex nunc*. V případě odstupného, obecně s účinky *ex tunc*, nelze nepředpokládat sjednání zániku závazku s účinky *ex nunc*. Rozdíl mezi oběma způsoby zániku závazku tak z hlediska jejich předpokladů a účinků nabývá na praktickém významu pouze tam, kde právo vypovědět závazek vyplývá ze zákona a je stanoveno za účelem ochrany jedné ze stran. V ostatních případech bude relevantní, na čem se strany dohodly.
- b) V případě výpovědi a odstoupení od smlouvy se hranice způsobu zániku závazku mohou taktéž stírat. Účinky odstoupení od smlouvy působí obecně *ex tunc*, ale zákon v ustanovení § 2004 odst. 3 NOZ uvádí, že „zavazuje-li smlouva dlužníka k nepřetržité či opakované činnosti nebo k postupnému dílčímu plnění, může věřitel od smlouvy odstoupit jen s účinky do budoucna. To neplatí, nemají-li již přijatá dílčí plnění sama o sobě pro věřitele význam.“ Ačkoliv výchozím znakem obou institutů je bezúplatnost, není pochyb o tom, že si strany mohou ujednat jak úplatnou výpověď, tak odstoupení od smlouvy. Rozdíl nelze spatřovat ani v účinku zániku závazku s uplynutím určité doby, když výpověď může způsobit zánik závazku již v okamžiku jednostranného právního jednání (§ 1998 odst. 2 NOZ). Nelze se tedy přít o skutečnost, že v obou případech se jedná o jednostranné právní jednání, které má za následek zánik závazku.

⁷⁴ *Právní úprava možnosti předčasného ukončení smluv* [online]. Publikováno 19. 12. 2016 [citováno 1. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.achourpartners.com/upload/publikace/58b6f4fb66a7c.pdf>

Avšak s ohledem na dispozitivnost zákonné úpravy bude na odlišení výpovědi a odstoupení od smlouvy, podobně jako u odstupného záležit na obsahu smlouvy.⁷⁵

4.2.2 Promlčení a výpověď

Otázka promlčení a výpovědi není podle zákona zcela jasná. Obecně lze tvrdit, že za situace, kdy závazek je možné kdykoliv vypovědět, takové právo plynoucí ze závazku se nepromlčuje, to platí u závazků na dobu neurčitou. Odlišná je však skutečnost, kdy právo výpovědi vznikne na základě skutečnosti, se kterou zákon či smlouva spojuje vznik takového práva. V takovém případě by právo mělo být promlčeno v obecné tříleté době od okamžiku, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé, avšak podobnou situaci zákon přímo neřeší. Vzhledem k § 611 NOZ, podle kterého se promlčují všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem, je otázka, zda jednostranné jednání lze chápat jako majetkové právo. Hulmák⁷⁶ se přiklání spíše k extenzivnímu pojetí, kdy povaha majetkového práva je ve vztahu k promlčení dána i v návaznosti na „majetkové“ dopady vykonání tohoto práva. Právo výpovědi touto povahou disponuje, a proto promlčení podléhá. Pokud by se institut promlčení využít nedal, uplatňovaly by se obecné korektivy pro výkon práva, jako např. zásada poctivosti, zákaz zneužití práv. K opačnému závěru došel Výtisk⁷⁷, který uvádí, že právo vypovědět závazek je jiným než majetkovým právem, a proto se patrně nepromlčuje. Na rozdíl od odstoupení od smlouvy výpovědí závazek zaniká, aniž by se otvíral prostor pro bezprostřední realizaci majetkových práv ve prospěch toho, kdo závazek vypovídá; potřeba stimulovat oprávněný subjekt k včasnému výkonu práva za účelem ochrany protistrany před nejistou později vynutitelností práva tak odpadá, neboť není-li závazek vypovězen, existuje nadále tak, jak strany od počátku zamýšlely.

⁷⁵ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 2017, str. 2012.

⁷⁶ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1173-1177.

⁷⁷ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 2013.

4.2.3 Závazky ke zdržení se určité činnosti

Pokud smlouva na dobu neurčitou zavazuje alespoň jednu stranu k nepřetržité opakované činnosti nebo zavazuje stranu takovou činnost strpět, lze závazek zrušit výpovědí; to neplatí, pokud se jedna ze stran zavázala zdržet se určité činnosti a je zřejmé, že povinnost není časově omezena.⁷⁸ V závazcích, jejichž podstatou je zdržení se předem určeného jednání, je tak omezena možnost využití institutu výpovědi. Strany si nicméně mohou sjednat v rámci smluvní volnosti, že smlouvu lze jednostranně vypovědět, ačkoliv by se jednalo o závazek plynoucí z § 1999 odst. 2 NOZ, v opačném případě výpovědi využít nelze. Určitá časová omezení však v některých případech zákon konstruuje, jako je tomu například v § 2975 odst. 2 NOZ, kdy je zakázáno sjednat konkurenční doložku na dobu neurčitou nebo na dobu delší než 5 let.⁷⁹ Projevuje se tak naplno zásada ochrany slabší strany, konkrétně ve vztahu zaměstnanec a zaměstnavatel, kdy na jednu stranu konkurenční doložka chrání zaměstnavatele před únikem zaměstnanců a jeho know-how ke konkurenci, na druhou stranu velmi limituje zaměstnance, který po stanovenou dobu nemá možnost najít uplatnění ve stejné sféře, pokud nechce riskovat smluvní pokutu. Za dodržování konkurenční doložky by však měla být zaměstnanci poskytnuta peněžitá náhrada, která ne vždy je součástí dohody, což by měla zakládat její neplatnost, když takto uzavřená dohoda zavazující pouze zaměstnance by beze sporu odporovala dobrým mravům.

K otázce trvalých závazků zdržení se určité činnosti a časové omezenosti se vyjádřil i Nejvyšší soud, který dospěl k závěru, že převzal-li žalobce závazek bezplatného a doživotního užívání a bydlení vůči E. S., nebyl tímto závazkem určitě vymezen čas trvání závazku. Závazkem je pouze najisto postaveno, že určitá událost (smrt člověka) nastane, zánik závazku je vázán na událost, která nastane, ale není jisto, kdy nastane, jedná se tedy o rozvazovací podmínku, nikoliv o stanovení času. Má-li být časový úsek omezen, musí být vymezen pevně, a to tak, že se předem ví, kdy začíná a končí. Časový úsek trvání závazku vymezený neurčitě nelze posoudit jako časově omezený. Předmětem závazku je tak povinnost žalobce strpět doživotní bydlení a užívání části nemovitosti žalovanou a zároveň povinnost zdržet se veškerého jednání, které by žalované bránilo ve výkonu svého práva.⁸⁰

⁷⁸ Ustanovení § 1999 občanského zákoníku.

⁷⁹ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1178-1179.

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2002, sp. zn. 33 Odo 203/2002.

4.2.4 Šněrovací smlouvy

K obecné úpravě smluv NOZ doplňuje zvláštní ustanovení, konkrétně § 2000 NOZ, které mají za cíl chránit před tzn. šněrovacími úmluvami zavazující smluvní stranu po neúměrně dlouhou dobu.⁸¹ Fakticky úprava reaguje na problematiku dlouhodobých smluv na dobu určitou, které jsou sjednány na dobu delší než deseti let nebo na dobu života s tím, že takové smlouvy ze zákona podléhají zvýšené ochraně smluvních stran. Rozdílem oproti obecné úpravě výpovědi je absence možnosti jednostranného právního jednání vedoucímu k zániku závazu, když hlavní roli zastává soud, u kterého se strana může domáhat zrušení závazku.

Aby soud rozhodl o zrušení dlouhodobého závazku, musí být splněno několik podmínek. V první řadě je potřeba „*kvalifikovaná dlouhodobost*“, kterou zákon přisuzuje závazkům, které jsou uzavřeny na dobu života nebo na dobu delší deseti let. Pokud závazek splňuje podmínku kvalifikované dlouhodobosti, soud zruší závazek, jestliže absentuje vážný důvod, který zdůvodňuje jeho dlouhodobost. Takového zrušení je možné se domáhat bez dalšího po uplynutí deseti let, přičemž strana soudu prokazuje, kvalifikovanou dlouhodobost závazku včetně chybějícího vážného důvodu, který by dlouhodobost odůvodňoval. Lze si položit otázku, co je to vážný důvod? Zákonodárce ponechává na úvaze soudu, co posoudí či neposoudí jako vážný důvod, jelikož pojem sám o sobě zcela jistě vytváří interpretační potíže. Zpravidla se však vážnost důvodu bude posuzovat podle skutečností, při kterých byl závazek uzavřen, a to zejména povaha předmětu plnění nebo účel smlouvy. Může se tak jednat například o hospodářskou kompenzaci rizika rozloženého ve prospěch pouze jedné strany do delšího období. Druhou možností zrušení závazku ze strany soudu je natolik podstatná změna okolností, že po jedné ze stran není nelze požadovat, aby byla smlouvou nadále vázaná. Představit si lze takové okolnosti, se kterými strany v době vzniku závazku počítaly nebo na jejichž základě mohl závazek eventuálně vzniknout. Strany však při uzavírání smlouvy změny takto podstatných okolností nepředpokládaly. Konkrétní změnou okolností může být změna vnějších podmínek např. tržní situace, nebo změna osobních poměrů např. zdravotní stav, rodinné poměry. Hodnocení významu změn je zcela na uvážení soudu, jakým

⁸¹ Důvodová zpráva k zák. č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

způsobem rozhodne o požadavku jedné ze stran zrušit závazek z uvedených důvodů.⁸²

Jelikož zákon blíže nespecifikuje, jakými vodítky by se měl soud při rozhodování řídit, případně jaká omezení by měl respektovat, může být částečně dotčena zásada legitimního očekávání, když zcela ze subjektivního pohledu jedné ze stran došlo k tak závažným změnám okolností, v rámci kterých by po ní nemělo být požadovat, aby byla smlouvou vázána. Soud má v takovém případě velmi těžkou úlohu, a to zcela objektivně dle svého nejlepšího uvážení rozhodnout, zda-li změna poměrů je tak podstatná, aby vedla k zániku závazku. Taktéž strohá judikatura neposkytuje příliš vodítek, jak by měl vypadat ústavně konformní výklad „*podstatných změn okolností*.“

K otázce podstatných změn okolností vyslovil názor Nejvyšší soud, a to že: „*jen výjimečně ve smyslu § 50a odst. 3 SOZ - při zohlednění proměnlivosti práv a povinností vyplývajících ze závazkových vztahů - připouští uplatnění zásady změny poměrů (rebus sic stantibus); s podstatnou změnou okolností, ze kterých smluvní strany při vzniku závazku (uzavření smlouvy) vycházely, jež následně nastala, spojuje zánik závazku k uzavření budoucí smlouvy, jestliže nelze (objektivně posuzováno) po povinném spravedlivě požadovat uzavření zamýšlené smlouvy. Přirozeným očekáváním stran smlouvy o smlouvě budoucí je, že uzavřou do dohodnuté doby smlouvu, na jejíchž podstatných (obligatorních) náležitostech se dohodly. Účelem této přípravné smlouvy, která zakládá kontraktační povinnost mezi smluvními stranami, je uzavření budoucí realizační smlouvy za dříve dohodnutých podmínek, jež nelze jednostranně změnit. Jejím důsledkem je nemožnost znovu otevírat kontraktační proces, který původně vyústil v dohodu o podstatných náležitostech budoucí smlouvy a v závazku smluvních stran podléhajícímu režimu § 50a odst. 1 SOZ. Výjimku z kontraktační povinnosti tvoří jen takové změny poměrů (oproti původním podmínkám smlouvy o smlouvě budoucí), za nichž by se jevilo nespravedlivým trvat na splnění povinnosti uzavřít realizační smlouvu.*“⁸³

⁸² HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1181-1185.

⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 1. 2013, sp. zn. 33 Cdo 1364/2011.

4.3 Odstoupení od smlouvy

Odstoupením od smlouvy projevuje jedna ze stran smlouvy zrušit vzniklý závazek, který zaniká s účinky *ex tunc*, přičemž se jedná o jednostranné právní jednání adresované druhé straně. Odstoupení od smlouvy prolamuje zásadu *pacta sunt servanda*, která má klíčové postavení v rámci závazkového práva. Z tohoto důvodu je odstoupit od smlouvy dle § 2001 NOZ pouze pokud si tak strany ujednájí nebo stanoví-li tak zákon.

V obecné rovině je možné odstoupit pouze od takové smlouvy, která byla platně sjednána, jelikož nelze odstoupit od smlouvy, která je neplatná (relativně, absolutně) nebo uzavřena zdánlivým právním jednáním. Odstoupení od smlouvy je na místě v případě, kdy smlouva splňuje všechny náležitosti na její základní prvky stanovené zákonem (projev vůle, bezvadnost), ale nedostatky vznikly v průběhu trvání právního vztahu založeném takovou smlouvou, například jiný předmět plnění, prodlení. Využití institutu odstoupení od smlouvy stranou za splnění zákonných předpokladů nelze posuzovat jako porušení smluvní povinnosti. Jedná se naopak o výkon práva, které náleží straně uplatňující odstoupení. Nelze tedy ujednat smluvní pokutu v případě využití institutu odstoupení od smlouvy, jelikož takový výkon práva straně náleží ze zákona, případně ze smlouvy. V případech podobných ujednání jsou taková ujednání neplatná pro rozpor s účelem zákona, jakožto odporují i účelu smluvní pokuty. Za taktéž rozporné lze považovat ujednání stran o vyloučení možnosti jednostranného odstoupení od smlouvy, když takové ujednání se neshoduje s dobrými mravy.⁸⁴

Philippi⁸⁵ mluví o smluvní „fikci doručením“, kdy odkazuje na v praxi častá ujednání stran, dle kterých účinnost hmotněprávního jednání mezi účastníky smlouvy je vázána na nikoli výhradně doručení druhé straně, ale na prosté uplynutí sjednané lhůty. Takový úkon se tak stává účinným i v případě, že se s ním druhá strana neseznámí. Podobná ujednání jsou nezřídka koncipována pro případ realizace právního úkonu odstoupení od smlouvy. Konkrétní ujednání může vypadat např. „*Kterýkoliv z účastníků smlouvy je oprávněn od této smlouvy jednostranným úkonem odstoupit. Toto odstoupení nabývá účinnosti třetího dne po jeho předání k poštovní přepravě odstupujícím účastníkem.*“ To je podle autora

⁸⁴ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník I, II. 2.* vydání, Praha: 2009, s. 416-428.

⁸⁵ PHILIPPI, T.: *Právní účinky odstoupení od smlouvy realizovaného prostřednictvím smluvní fikce doručení.* Právní rozhledy 11/2005, s. 401.

v rozporu s § 45 odst. 1 SOZ, dle kterého „*projev vůle působí vůči nepřítomné osobě od okamžiku, kdy ji dojde*“, když v rámci podobných ujednání není zcela jisté, že projev vůle se dostane do sféry svého adresáta, vzhledem k např. pochybení poštovní přepravy a nedoručení jednostranného právního jednání, přičemž by účinky nastaly třetím dnem. Dle autora má tak ustanovení § 45 odst. 1 SOZ kogentní povahu, od níž se nelze odchýlit a podobná ujednání jsou tak neplatná.

Opačného názoru je Stavělík⁸⁶, který uvádí, že pokud si strany ujednají, že kterákoliv ze stran může od smlouvy odstoupit takovým způsobem, že druhé straně zašle oznámení o odstoupení, kdy faktické převzetí může být nahrazeno fikcí doručení, pak takové oznámení není právním úkonem ve smyslu § 45 odst. 1 SOZ, který ke své perfekci vyžaduje prokazatelné doručení druhé straně, ale jde o rozvazovací podmínku závazkového vztahu, která stojí ve prospěch smluvně určeného účastníka. Podobná ujednání tak nejsou ničím jiným než specifickou dohodou smluvních stran o zániku závazkového vztahu, která jsou platná a v souladu se zásadou smluvní volnosti.

Ke smluvní autonomii se vyjádřil i Ústavní soud, který konstatuje, že autonomie vůle, specificky ztělesněná v autonomii smluvní, tj. ve volnosti uzavírání smluv, nemůže znamenat pouze volnost výběru typů smluv, výběr smluvního partnera, utváření obsahu smluv, volnost formy, ale znamená i možnost svobodně se dohodnout na zániku smluvního vztahu a na případných následcích dvoustranné dohody o zrušení smlouvy.⁸⁷

K jednostrannému právnímu jednání způsobující zánik závazku odstoupením na základě zákonného důvodu dochází při:

- a) podstatném porušení smlouvy prodlením (§1977 NOZ),
- b) nepodstatném porušení smlouvy prodlením (§ 1978 NOZ),
- c) podstatném porušení smlouvy jiným způsobem než prodlením (§ 2002 odst. 1 NOZ),
- d) nároku z neodstranitelných vad plnění (§ 1923 NOZ),
- e) ohrožení plnění u vzájemných závazků (§ 1912 odst. 2 NOZ),
- f) zmaření volby u alternativních závazků (§ 1927 odst. 2 NOZ),

⁸⁶ STAVĚLÍK, P.: *Ještě k „odstoupení od smlouvy prostřednictvím smluvní fikce doručení“ – jiný úhel pohledu*. Právní rozhledy 21/2005, s. 788.

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2004, sp. zn. I. ÚS 670/02.

- g) očekávání podstatného porušení smlouvy jiným způsobem než prodlením, není-li poskytnuta přiměřená jistota (§ 2002 odst. 2 NOZ),
- h) právu spotřebitele odstoupit od smlouvy uzavřené distančním způsobem (§ 1829 odst. 1 NOZ),
- i) právu spotřebitele odstoupit od smlouvy o dočasném užívání ubytovacího zařízení a o jiné rekreační služby (§ 1861, § 1862 NOZ),
- j) darování (§2059, §2065, §2072 NOZ), koupi (§ 2106, § 2107, § 2110 NOZ), směně (§ 2185 NOZ), licenci (§ 2378, § 2382, § 2385 NOZ), zápůjčce (§ 2394 NOZ), úvěru (§ 2400 NOZ), zájezdu (§ 2531, § 2533 NOZ), pojištění (§ 2808, § 2835 NOZ).

4.3.1 Rozdíly oproti výpovědi a odstupnému

- a) Výpověď a odstoupení smlouvy jsou instituty v některých věcech shodné, v některých odlišné. Zánikem závazku odstoupením od smlouvy má za následek nástup mnohem tvrdších důsledků, než je tomu při výpovědi. Jak již bylo popsáno výše, v případě výpovědi zaniká závazek a nová práva a povinnosti nevznikají. Ovšem zachovávají se práva a povinnosti vzniklá k okamžiku výpovědi. Účinky odstoupení od smlouvy jsou naopak *ex tunc*, tedy závazek se ruší od počátku. Strany tak nemají vzájemnou povinnost plnění ani do budoucna s tím rozdílem, pokud už bylo plnění poskytnuto, v takovém případě je povinnost, aby se strany mezi sebou vypořádaly. V opačném případě by se jedna strana na úkor druhé bezdůvodně obohatila.
- b) V obecné rovině má institut odstoupení od smlouvy bezúplatnou povahu. Jelikož se jedná o právo, které strana může či nemusí využít, nelze po ní rozumně požadovat zaplacení určité částky. V praxi není ničím neobvyklým ujednání stran odstoupení od smlouvy podmíněné právě zaplacením určité, předem stanovené částky, které mají formu např. pokut. V takovém případě ujednání popírá podstatu odstoupení od smlouvy a nelze na taková ujednání nahlížet jinak než na sjednání si odstupného. Společným rysem je tak mezi oběma instituty jednostranné právní jednání, jímž závazek zaniká, rozdílem je (bez)úplatnost takového jednání.⁸⁸

⁸⁸ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1186-1196.

4.3.2 Odstoupení od smlouvy při jejím podstatném porušení

Právo na odstoupení od smlouvy z důvodu porušení povinnosti vzniká v okamžiku, jakmile je povinnost porušena, pokud si strany neujednají jinak.⁸⁹ Ustanovení § 2002 NOZ umožňuje odstoupení od smlouvy za předpokladu, kdy dojde k podstatnému porušení smlouvy nebo z počínání druhé strany je patrné, že smlouvu podstatným způsobem poruší. Zákon tedy umožňuje odstoupit od smlouvy při již způsobeném podstatném porušení smlouvy a dále při budoucím podstatným porušením, pokud se straně nedostane přiměřené jistoty. Při onom podstatném porušení se nemůže jednat o bagatelní důvod odstoupení od smlouvy, naopak musí jít porušení smluvních povinností natolik závažné, že by nedošlo k uzavření závazku druhou stranou, kdyby mohla takové porušení smluvních povinností předpokládat.⁹⁰ Pokud proti jedné ze stran došlo k podstatnému porušení smlouvy a taková strana bez zbytečného odkladu od smlouvy odstoupí, není vůbec podstatné, že tak učinila z jiného důvodu a nemá smysl po něm pátrat, jakožto takový skutečný motiv nějakým způsobem dokazovat, jak judikoval Nejvyšší soud.⁹¹ Jak je z úpravy patrné, při nepodstatném porušení smluvní povinnosti nelze od smlouvy jednostranně odstoupit. Odůvodněnost odstoupení od smlouvy prokazuje odstupující strana, tedy že porušení smlouvy bylo natolik závažné, že takové porušení zakládá právo od smlouvy odstoupit. Důvod porušení smluvní povinnosti může vyplývat ze samotného významu povinnosti nebo se může vztahovat k intenzitě porušení takové povinnosti. Příčina porušení povinnosti není důležitá, relevantní skutečností zůstává, že povinnost byla porušena podstatným způsobem. Může tak nastat situace, kdy podstatné porušení smluvní povinnosti bylo zapříčiněno např. zásahem vyšší moci.⁹²

Ustanovení § 2002 odst. 2 NOZ zakotvuje vznik práva odstoupit od smlouvy vztahující se k očekávání jedné ze stran, že druhá strana v budoucnu poruší smlouvu. Oprávněná strana v takovém případě není povinna čekat, až taková situace nastane, ale právem odstoupit od smlouvy disponuje v okamžiku, kdy je zcela zřejmé, že druhá strana smlouvu poruší. Takové očekávání oprávněné strany vyplývá z faktického jednání při dosavadním plnění závazku, kdy lze uvést jako příklad neserióznost druhé strany či pouhého vyjádření, že závazek nebude

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2013, sp. zn. 32 Cdo 2640/2011.

⁹⁰ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, str. 521.

⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. 23 Cdo 926/2012.

⁹² PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 2017, str. 2018.

plněn. Dalším předpokladem pro vznik práva na odstoupení od smlouvy je výzva oprávněné strany k poskytnutí přiměřené jistoty a následná jistota poskytnutá druhou stranou, která je ovšem nepřiměřená nebo nemusí dojít k poskytnutí jistoty vůbec. Zákon formu ani lhůtu k učinění výzvy nestanovuje, lze však předpokládat, že ve vlastním zájmu oprávněné strany tak bude učiněné bez zbytečného odkladu. Výzva by měla konkretizovat smluvní povinnost, jejíž porušení se oprávněná strana obává a zároveň ji očekává a důvody, proč se porušení oprávněná strana obává. Pouze za takto dostatečně vymezených okolností bude druhá strana schopna poskytnout přiměřenou jistotu prokazující její vůli neporušit smlouvu. Smyslem poskytnutí jistoty by mělo být zpochybnění či vyvrácení očekávání oprávněné strany, že dojde k porušení smlouvy. Jistota tak může představovat prokázání schopnosti druhé strany poskytnout budoucí plnění ujednané ve smlouvě nebo poskytnutí zajištění. Přiměřenost jistoty se bude posuzovat dle objektivního zhodnocení schopnosti jistoty vyvrátit nepochybné očekávání porušení smlouvy z pohledu oprávněné strany.⁹³

4.3.3 Účinky odstoupení

Jak již bylo řečeno, odstoupení od smlouvy je jednostranné právní jednání, kterému zákon nepředepisuje žádnou formu. Takové jednání musí dojít do sféry adresáta, aby se s ním měl možnost seznámit, jak judikoval Nejvyšší soud „*Nedojde-li adresovaný projev vůle jednajícího do sféry adresáta, právní úkon není perfektní. Projev vůle dojde adresátovi, jakmile se dostane do sféry jeho dispozice, tzn. v okamžiku, kdy adresát nabude objektivní možnost seznámit se s obsahem projevu vůle. Od okamžiku dojití projevu vůle do sféry adresáta je právní úkon pro jednající subjekt závazný a nelze jej jednostranně odvolat. Není přitom nezbytné, aby se adresát seznámil s obsahem právního úkonu; dostačuje, že měl objektivně možnost seznat jeho obsah.*“⁹⁴ Odstoupení má účinky *ex tunc*, tedy závazek se zrušuje od počátku. Za předpokladu, že by strany chtěly obnovit závazkový vztah, nemají jinou možnost než uzavřít závazek nový s podobným obsahem. Ze zákona neplyne kogentní povaha účinků odstoupení, strany si tak mohou ujednat účinky odstoupení dle dohody.

⁹³ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 2019-2020.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 12. 2010, sp. zn. 23 Cdo 2926/2009.

Dispozitivita je ale omezena v oblasti práv spotřebitele (§ 1814 NOZ) a obecně u spotřebitelských vztahů, kdy se výslovně zakazují např. ujednání dovolující podnikateli, aby ze své vůle změnil práva či povinnosti stran; zakládají podnikateli právo odstoupit od smlouvy bez důvodu, zatímco spotřebiteli nikoliv nebo ujednání umožňující podnikateli zvýšit cenu, aniž bude mít spotřebitel při podstatném zvýšení ceny právo odstoupit od smlouvy. V rámci spotřebitelských vztahů zákon obsahuje nemálo ustanovení, která jsou speciální vůči obecné úpravě a konkretizují vybrané vztahy. Jedná se např. o smlouvy o dočasném užívání ubytovacího zařízení a jiné rekreační služby (§ 1863 NOZ), kde platí, že pokud spotřebitel odstoupí od smlouvy, nemusí podnikateli nic vracet na své náklady. Pokud spotřebiteli již byla poskytnuta služba, není podnikateli ničeho povinen. Dále lze uvést ustanovení § 1835 NOZ, který stanovuje, že podnikatel převezme zboží od spotřebitele v jeho domácnosti na své náklady, jestliže spotřebitel odstoupí od smlouvy uzavřené mimo prostor obvyklý pro podnikatellovo podnikání, zboží bylo dodáno do domácnosti spotřebitele v okamžiku uzavření smlouvy a povaha zboží jej neumožňuje odeslat obvyklou poštovní cestou nebo podle ustanovení § 1850 NOZ pokud spotřebitel odstoupí od smlouvy, vrátí mu podnikatel neprodleně všechny peněžní prostředky, které od něj na základě smlouvy přijal, nejpozději však do třiceti dnů ode dne odstoupení od smlouvy. To oplatí i obráceně, kdy spotřebitel je povinen vrátit podnikateli všechny peněžní prostředky nebo jiný majetek, který od něho přijal.

Speciální úprava se kromě jednotlivých ustanovení vztahuje na některé smlouvy obecně. Jde například o úvěr (§ 2400 NOZ), kdy v případě použití peněžních prostředků na jiný účel než takový, na jaký dle smlouvy jej úvěrovaný má použít, může úvěrující odstoupit od smlouvy a požadovat, aby úvěrovaný bez zbytečného odkladu vrátil, co od něho získal, i s úroky. Dále možno uvést darování (§ 2059 NOZ), kdy v případě změny okolností v takové míře, že by plnění podle smlouvy vážně ohrozilo dárcovu výživu nebo plnění dárcovy vyživovací povinnosti, může dárcce odstoupit od smlouvy a odevzdání daru odeprít. Dar je taktéž možné odvolat pro nevděk (§ 2072 NOZ), kdy obdarovaný ublížil dárci úmyslně nebo z hrubé nedbalosti tak, že porušil dobré mravy, může dárcce pro nevděk odstoupit od smlouvy.

Ačkoliv odstoupení od smlouvy má účinky *ex tunc*, nezanikají ovšem zcela všechna práva a povinnosti, jelikož některé součásti obsahu závazku platí i po odstoupení. Odstoupení se netýká těchto součástí obsahu závazku, jsou to:

- a) nároky vzniklé ze sankčně-kompenzačních institutů – zejména se jedná o smluvní pokutu a úrok z prodlení. Porušením smluvních povinností a následný vznik práva požadovat smluvní pokutu je nedotčeno pozdějším odstoupením od smlouvy, jelikož se jedná o relativně samostatné právo. U úroků z prodlení je třeba rozdělit část vzniklou před okamžikem odstoupení, která zůstává po odstoupení beze změny. Růst úroků z prodlení je tak po odstoupení od smlouvy zastaven;
- b) práva na náhradu škody vzniklé porušením smluvní povinnosti. Porušení smluvní povinnosti bude důvodem odstoupení od smlouvy. Oprávněná strana má tak možnost požadovat náhradu způsobené škody či nemajetkové újmy;
- c) zajištění, např. zástavní právo, ručení. Sjednané zajištění by se mělo vztahovat i na navazující závazek vypořádání se v důsledku odstoupení, tedy vrácení poskytnutých plnění;
- d) práva a povinnosti z ujednání, které mají strany zavazovat i po odstoupení od smlouvy. Typicky se bude jednat o rozhodčí doložky, ujednání o volbě práva, povinnost mlčenlivosti, konkurenční doložkám;
- e) součásti obsahu závazku, které plynou z výslovné dohody stran. Jelikož si strany mohou ujednat prakticky cokoliv, co zákon výslovně nezakazuje, může být ujednána platnost některých ujednání i po odstoupení od smlouvy. Může to být například ujednání o modifikaci pravidel bezdůvodného obohacení a výslovné ujednání, v jakém režimu po odstoupení se provede vzájemné vyrovnání.⁹⁵

4.4 Následná nemožnost plnění

Objektivně splnitelné plnění je předpokladem pro uzavření smlouvy mezi stranami. Může však nastat určitá okolnost, kvůli které dluh nelze splnit, v takovém případě závazek zaniká. Důležitou skutečností je, aby takový dluh byl splnitelný v době vzniku závazku a nemožnost nastala až následně, jelikož pokud by dluh byl nesplnitelný od počátku, nevyhnutelně by to vedlo k neplatnosti smlouvy. Skutečnost, že dluh nelze splnit, se posuzuje zejména z obsahu závazku. Častý důvod nemožnosti splnění dluhu vedoucí k zániku závazku je osobní výkon specifické činnosti. V případě zavinění zániku závazku pro nemožnost plnění ze

⁹⁵ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1214-1218.

strany dlužníka má věřitel právo na náhradu škody, která vznikla zánikem závazku. Například nemožnost plnění dluhu se nebude vztahovat k peněžitému závazku, naopak je-li předmětem závazku individuálně určená věc, závazek zaniká její zkázou.⁹⁶ K tomuto zaujal stanovisko Nejvyšší soud, když judikoval, že zvláštním případem dodatečné nemožnosti plnění je zničení předmětu nájmu, díky čemuž nájemní vztah zaniká. Ono zničení je nutno vykládat jako faktické zničení předmětu nájmu, na základě čehož nelze čerpat užitečné vlastnosti z předmětu nájmu. Prosté poškození věci nepředstavuje její zánik, nájemce má v takovém případě např. nárok na slevu či prominutí nájemného a pronajímateli vzniká povinnost způsobilost předmětu nájmu obnovit. K zániku nájemního vztahu tak dochází pouze v případě, že dojde k úplnému zničení předmětu nájmu, neboť neexistuje-li, nelze jej pronajímat.⁹⁷

Nastalá nemožnost plnění musí mít trvalý charakter, aby vedla k zániku závazku. Pokud se tedy jedna ze stran zaváže poskytnout právní služby, ale kvůli nemoci tak nemůže učinit včas, závazek nezaniká, protože nastalá skutečnost není trvalá a závazek může být splněn po určité době, jak stanovuje § 2006 odst. 1 NOZ. Nutno podotknout specialitu k § 2006 NOZ a to v podobě § 1980 odst. 1 NOZ, podle kterého závazek zaniká, pokud byla ve smlouvě ujednána přesná doba plnění a ze smlouvy vyplývá, že věřitel nemůže mít na opožděném plnění zájem.⁹⁸ Spolu s nesplněným dluhem zanikají taktéž navázaná vzájemná práva a povinnosti, které ve smlouvě představují odpovídající protiplnění. Nutno však dodat, že pokud smlouva nebyla omezena pouze na nesplněný dluh, ale byla komplexnější, ostatní práva a povinnosti přetrvávají. K vzájemným právům a povinnostem zaujal stanovisko Nejvyšší soud, když konstatoval, že z důvodu ukončení studia žalobkyně nemohla plnit své povinnosti plynoucí ze smlouvy. Obsahem smlouvy bylo poskytnutí výuky žalované, a jelikož smlouva zakládá synallagmatický vztah, tak zánikem závazku žalobkyně zajistit výuku taktéž zaniká závazek žalované platit školné jako důsledek nemožnosti plnění. Vzájemná plnění účastníků byla totiž podmíněna přijetím žalované ke studiu a jejím postavením studentky, kterého zanecháním studia pozbyla.⁹⁹

⁹⁶ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník I, II. 2.* vydání, Praha: 2009, s. 1681-1684.

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. 25 Cdo 4850/2009.

⁹⁸ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, str. 528-529.

⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 33 Odo 1562/2007.

4.4.1 Objektivní a subjektivní nemožnost plnění

O objektivně nesplnitelný dluh jde tehdy, pokud takové splnění dluhu je nemožné nejen pro dlužníka, ale i pro kohokoliv jiného. Zejména se bude jednat o důvody nesplnitelnosti dluhu po vzniku závazku z faktických či právních důvodů nebo pokud je plnění vázáno na konkrétní osobu. Fakticky nemožná plnění nelze s ohledem na přírodní zákonitosti uskutečnit. Jedná se například o situaci, kdy zanikne předmět plnění nebo výkon předmětu závazku odlišnou osobou od dlužníka. Právně nemožná plnění jsou taková, která jsou fakticky uskutečnitelná, ale jejich uskutečnění odporuje zákonu. Například se může jednat o situaci změny právních předpisů, které plnění dluhu zakáží nebo za situace zamítnutí či odmítnutí individuálních povolení. V takovém případě se nabízí otázka, zda zánik závazku způsobený nezískáním povolení ze strany dlužníka lze posoudit jako čistě jeho zavinění, díky čemuž by měl věřitel nárok na náhradu škody, pokud by vznikla. Zřejmě se bude brát největší zřetel na snahu dlužníka takové povolení získat, jinak by případná náhrada škody měla čistě šikanózní charakter. Nelze nezmínit případy tzv. následné nedovolenosti plnění, kdy dojde k situaci, že splnění dluhu závisí na výkonu takových činností, které jsou protiprávní nebo alespoň proti dobrým mravům. V takovém případě „splnitelnost“ dluhu za cenu porušení právních předpisů či dobrých mravů nelze považovat za právně splnitelný, závazek tedy zanikne pro nemožnost plnění.¹⁰⁰

Opačně subjektivní nemožnost plnění dluhu spočívá v obtížnosti nebo hospodářské nemožnosti plnění pro dlužníka, která takovou skutečnost nelze považovat za důvod k zániku závazku, jelikož plnění není fakticky ani právně vyloučeno, ovšem je třeba dlužníkovy zvýšené námahy. I v rámci subjektivní nemožnosti plnění však lze shledat hranice oné vynaložené námahy, a to za předpokladu, že již po dlužníkovi nelze spravedlivě žádat vynaložení zvýšené námahy pro rozpor s morálním aspektem splnění dluhu. Může se jednat například o velmi zvýšené náklady, které nelze po dlužníkovi spravedlivě požadovat.¹⁰¹

Je třeba však od sebe odlišit plnění nemožné a plnění možné, ačkoliv podstatně obtížnější. Rozdíl mezi oběma pojmy dokazuje ustanovení § 1765 odst. 1 NOZ, kdy za situace změny okolností tak podstatných, že taková změna má za následek vznik hrubého nepoměru v právech a povinnostech stran, a to buď

¹⁰⁰ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1219-1229.

¹⁰¹ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 2025-2026.

neúměrným snížením hodnoty předmětu plnění nebo neúměrným zvýšením nákladů plnění, má dotčená strana právo domáhat se vůči straně druhé obnovení jednání o smlouvě. Dle judikatury obtížnost plnění zásadně nevede k aplikaci pravidel o nemožnosti plnění a platí obecná zásada *pacta sunt servanda*.¹⁰²

4.4.2 Důsledky nemožnosti plnění

Nesplnitelnost dluhu má za následek zánik části závazku nebo závazku jako celku, pokud jsou zbývající práva a povinnosti neudržitelná. Rozdílně k ostatním institutům, které způsobují zánik závazku, nemožnost plnění nevyžaduje žádné právní jednání ať již ze strany dlužníka či věřitele k vyvolání účinků zániku závazku, jelikož takové účinky nastupují ze zákona. Zánik závazku může nepochybně velmi často způsobit určitou škodu, jejíž úhrada bude závislá na zapříčinění nemožnosti plnění jedné ze stran. Nemožnost splnit dluh může však zapříčinit taktéž zásah vyšší moci. Na takovou situaci reaguje ustanovení § 2913 odst. 2 NOZ, když povinnost k náhradě škody odpadá za předpokladu, že povinná strana prokáže nemožnost plnění v důsledky nepředvídatelné a nepřekonatelné překážky nezávislé na jeho vůli.¹⁰³ Pro představu k nemožnosti plnění způsobenou věřitelem se Nejvyšší soud vyjádřil takto: „*Skutečnost, že žalovaná žalobci sdělila, že jeho přítomnost na stavbě je nežádoucí a nechala dílo dokončit třetí osobou, neměla za následek splnění závazku žalobce, ale v důsledku této skutečnosti závazek zanikl pro dodatečnou nemožnost plnění. Povinnost žalobce provést dílo řádně a včas tak zanikla v okamžiku, kdy bylo dílo dokončeno třetí osobou, a to pro nemožnost plnění.*“¹⁰⁴

4.4.3 Úplný a částečný zánik závazku pro nemožnost

Ustanovení § 20007 NOZ vytváří možnost částečného zániku závazku, pokud plnění zbytku stále má pro věřitele význam. Částečný zánik závazku je však podmíněn existencí plnění dělitelné povahy. Takovou dělitelnou povahou může mít plnění, které lze rozdělit na stejnorodé části bez zmenšení hodnoty nebo samostatná plnění, které dohromady představují úplné splnění dluhu. Pokud je taková podmínka splněna, zbytek plnění musí mít pro věřitele význam, jinak

¹⁰² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 8. 2013, sp. zn. 28 Cdo 420/2013.

¹⁰³ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1219-1229.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2009, sp. zn. 23 Cdo 4092/2007.

závazek zaniká v celém rozsahu. Význam zbytku plnění pro věřitele se posuzuje podle povahy závazku nebo účelu smlouvy. Zbytek plnění nebude pro věřitele významný za takových okolností, pokud lze objektivně usoudit, že věřitel by neměl zájem uzavřít smlouvu s takovým obsahem, jaký byl sjednán, pokud by věděl, že plnění mu nebude poskytnuto celé. Opačně, pokud splnitelná část dluhu má pro věřitele význam, závazek zaniká jen v rozsahu nesplnitelné části dluhu.¹⁰⁵

4.4.4 Neoznámení nesplnitelnosti dluhu

Za situace neoznámení nesplnitelnosti dluhu ze strany dlužníka, náleží věřiteli náhrada škody vzniklá tím, že nebyl vyrozuměn o nemožnosti plnění.¹⁰⁶ Povinnost stanovená § 2008 NOZ plyne z obecné povinnosti nahradit způsobenou škodu v důsledku porušení smlouvy.¹⁰⁷ Oznámení o nemožnosti plnění dluhu má za cíl ochránit věřitele před způsobenou škodou. Nesplnitelnost nemusí mít na vině dlužník, v takovém případě ani neodpovídá za škodu podle § 2913 NOZ, ale je třeba učinit oznámení věřiteli, aby na jeho straně nedošlo nebo se alespoň omezila újma. Zákon výslovně neukládá povinnost dlužníkovi takovou skutečnost věřiteli oznámit, ovšem pokud tak neučiní, odpovídá za následky takového nekonání. Aby dlužníkovo oznámení o nemožnosti plnění věřiteli vyloučilo jeho povinnost náhrady škody, musí být sděleno věřiteli toliko podstatných skutečností, že dluh je beze všeho nesplnitelný a závazek zanikl, aby se věřitel mohl podle takové okolnosti chovat a zamezil vzniku újmy; nestačí tak pouze jednoduché oznámení o zániku závazku pro nemožnost plnění bez sdělení podrobností. V případě vzniku újmy se bude výše škody posuzovat od okamžiku uplynutí lhůty „bez zbytečného odkladu“ do okamžiku, kdy se věřitel o nesplnitelnosti dozvěděl, neboť podle § 2903 NOZ pokud by věřitel nezakročil k odvrácení či zmírnění vzniklé újmy, nese ze svého, čemu mohl zabránit.¹⁰⁸

¹⁰⁵ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 2028-2029.

¹⁰⁶ Ustanovení § 2008 občanského zákoníku.

¹⁰⁷ Ustanovení § 2913 občanského zákoníku.

¹⁰⁸ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 2029.

4.5 Úmrtí dlužníka či věřitele

Smrt je právně důležitá událost, se kterou je spojován zánik právní osobnosti člověka.¹⁰⁹ Stejně účinky jako smrt má prohlášení za mrtvého.¹¹⁰ V takovém okamžiku osoba nemůže být nositelem práv a povinností, které buď zanikají nebo se stávají součástí pozůstalosti a přecházejí na jinou osobu. Do pozůstalosti ovšem nelze zahrnovat i taková práva a povinnosti, které se vážou pouze na zůstavitele, pokud zákon nestanoví jinak.

Ustanovení § 2009 odst. 1 NOZ stanovuje, že smrtí dlužníka povinnost nezanikne, ledaže by jejím obsahem bylo plnění zavazující výlučně dlužníka. Z povahy ustavení vyplývá jasná kogentnost, kdy účinky nelze smluvně omezit či vyloučit. Osobní vázanost plnění konkrétního dlužníka nebo plnění ve prospěch konkrétního věřitele tak vychází buď ze zákona, ze smlouvy nebo z povahy plnění. Taková osobní vázanost dlužníka se projevuje v jeho specifických schopnostech, které zároveň neumožňují, aby bylo plnění provedeno jinou osobou. Obdobně je tomu tak u konkrétního věřitele, když plnění odlišné osobě od věřitele by ztrácelo význam.¹¹¹

V důvodové zprávě stojí, že se ustanovení § 2009 NOZ se přejímá z § 579 SOZ. Avšak v účinném občanském zákoníku v ustanovení § 2009 chybí úprava zániku nároku na bolestné a ztížení společenského uplatnění v případě smrti věřitele, jako je tomu v ustanovení § 579 SOZ. S ohledem na ustanovení § 1475 odst. 2 NOZ tvoří pozůstalost celé jmění zůstavitele a to včetně subjektivních práv váznoucích výhradně na osobu věřitele, pokud byly jako dluh uznány nebo uplatněny jako pohledávka u orgánu veřejné moci. Nelze tedy dospět k závěru, že smrtí zaniká právo na bolestné a náhrada za ztížení společenského uplatnění. S ohledem na § 1475 odst. NOZ tak právo na bolestné a náhradu za ztížení společenského uplatnění nezanikají, jestliže byl dluh uznán nebo během svého života věřitel svou pohledávku uplatnil.

Práva a povinnosti jako pohledávka jsou uplatněny u orgánu veřejné moci v případě, kdy zůstavitel podá nebo bude-li proti němu podán návrh na zahájení řízení o splnění povinnosti. Dále je možno zmínit i návrh na exekuci, který může opět zůstavitel podat nebo může být proti němu podán. Podmínka uplatnění pohledávky tak bude splněna v případě, kdy byla pohledávka zůstaviteli nebo

¹⁰⁹ Ustanovení § 23 občanského zákoníku.

¹¹⁰ Ustanovení § 71 odst. 2. občanského zákoníku.

¹¹¹ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 2030.

proti němu pravomocně přiznána nebo zůstavitel vedl či proti němu byla vedena neúspěšně exekuce, nebylo-li exekučním titulem rozhodnutí orgánu veřejné moci poskytujícího ochranu soukromých práv, anebo zůstavitelem zahájené nebo proti němu vedené řízení o pohledávce, není-li exekučním titulem rozhodnutí orgánu veřejné moci poskytujícího ochranu soukromých práv, do okamžiku jeho smrti neskončilo. Pro zjištění skutečnosti, zda práva a povinnosti zanikly nebo se staly součástí pozůstalosti, hraje hlavní roli jejich uplatnění v době smrti zůstavitele. Z tohoto důvodu musí být zůstavitel účastníkem v neskončeném řízení k takovému okamžiku. Později vzniklé okolnosti jako např. rozhodnutí o zastavení řízení či exekuce nezpůsobují zpětný zánik práva nebo povinnosti. Může tak dojít k situaci, kdy dědic bude mít úspěch v později zahájeném řízení za předpokladu, že na něj v rámci pozůstalosti přešly práva a povinnosti zůstavitele.¹¹²

4.5.1 Smrt dlužníka

Smrtí dlužníka standardně nezaniká závazkový vztah, pokud se nejedná o plnění vázané výlučně na zůstavitele, ale práva a povinnosti přecházejí v rámci řízení o pozůstalosti na dědice. Dluhy přijaté v rámci dědictví musí dědic hradit v plném rozsahu, ledaže by byla uplatněna výhrada soupisu majetku (§ 1704 NOZ), v takovém případě dědic hradí dluhy jen do výše nabytého dědictví. Dědic je dále vázán i učiněnými návrhy smluv a dalšími zavazujícími právními jednáními. Dluh může být společný a nedělitelný mezi vícero dlužníky, z povahy věci tak může být naplněn pouze společnou činností všech dlužníků a úmrtím některého z dlužníků tak zaniká celý závazek. Častější avšak budou situace společného závazku, ve kterém dlužníci mohou plnit nezávisle na sobě, tudíž smrtí jednoho dlužníka závazek nezaniká. Jako zvláštní ustanovení o smrti dlužníka lze uvést povinnost z příkazu (§ 2441 NOZ), když závazek z příkazu zaniká smrtí příkazce i smrtí příkazníka, povinnost výkonu závislé práce v pracovněprávním vztahu (§ 48 odst. 4 ZPr.). Závazek zaniká taktéž v případě zmocnění (§ 448 odst. 1 NOZ), když v případě úmrtí zmocněnce či zmocnitele zaniká i zmocnění, pokud nebylo ujednáno něco jiného. Zvláštním ustanovením je

¹¹² PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 2031.

§ 2833 NOZ, který uvádí, že životní pojištění pro případ smrti, dožití se určitého věku nebo dne určeného smlouvou lze ujednat jen jako pojištění obnosové.¹¹³

4.5.2 Smrt věřitele

Závazek smrtí věřitele nezaniká a právní nástupce je oprávněn uplatnit pohledávky plynoucí ze závazkového vztahu. To ovšem neplatí u plnění, které je vázáno výlučně na osobu věřitele. O taková plnění se může jednat v případě smlouvy o dílo (§ 2588 odst. 2 NOZ), když smrt objednatele závazek neruší, ledaže by se tím plnění závazku stalo nemožným nebo zbytečným. Dle § 448 odst. 1 NOZ pokud zemře zmocněnec nebo zmocnitel, zanikne i zmocnění, ledaže bylo ujednáno jinak. Závazek zaniká taktéž u výměnku (§ 2714 NOZ), kdy právo na výměnek nepřechází na vyměnkářovy dědice. Zákon obsahuje speciální ustanovení v případě smrti u nájemní smlouvy (§ 2279 NOZ), kdy v případě smrti nájemce a nejde-li o společný nájem bytu, přejde nájem na člena nájemcovy domácnosti, který v bytě žil ke dni smrti nájemce a nemá vlastní byt. Dále v případě zániku manželství smrtí manžela (§ 766 NOZ) a manželé měli společné nájemní právo k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, zůstane nájemcem bytu pozůstalý manžel. Samozřejmostí jsou dávky výživného, kdy smrtí zaniká právo oprávněné osoby na výživné. Ovšem dávky, které vznikly za věřitelova života, nezanikají. K vyživovací povinnosti zaujal stanovisko i Nejvyšší soud, když uvedl, že „*vyživovací povinnost a tomu odpovídající právo zaniká smrtí oprávněného i povinného, jelikož se jedná o osobní právo. Smrt oprávněné či povinné osoby ale neovlivňuje dávky splatné ke dni smrti. Takové dávky tak mohou být předmětem dědictví, jelikož jako dluh či pohledávka přecházejí na právního nástupce zemřelého.*“¹¹⁴

¹¹³ HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1233-1236.

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2128/2003.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zaměřil na zánik závazků jinými způsoby než splněním v platném právním řádu České republiky. Jak závazky a jejich zánik, tak ostatně i podstatná část obsahu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku je inspirována římským právem, proto jsem tuto kapitolu včlenil do své práce jako úvodní.

Římské právo a systém závazků, otázky jejich vzniku, zániku, existence systému zajištění a vynucení bylo na velmi pokročilé úrovni. Osobně mě velmi zaujal typ zajištění tzv. *nexus*, který věřiteli dal oprávnění držet dlužníka v řetězech do té doby, než splnil dluh. Přestože by tento druh zajištění byl v dnešní době považován pravděpodobně za barbarský, mohl by být svým způsobem efektivní. Nicméně ostatní pozdější způsoby zajištění lze považovat za vyspělé- viz např. *fiducia*, kdy dlužník svěří věc jiné osobě (věřiteli) a po splnění dluhu je věřitel povinen věc vrátit, popř. převést právo. Tento typ zajištění je v podstatě dnešní zajišťovací převod práva dle § 2040 NOZ a násl., kdy dlužník nebo třetí osoba zajistí dluh tím, že věřiteli dočasně převede své právo a ten je povinen po pominutí důvodu zajištění poskytnout výkon práva dlužníkovi v plném rozsahu.

Rovněž i způsoby zániku závazků byly popsány velmi detailně. Kromě prostého splnění již existovala možnost i alternativního plnění dlužníka, římské právo konkrétně vymezovalo i způsoby zániku závazků jinak než splněním. Římské právo znalo kvitanci jakožto potvrzení o splnění dluhu vydané věřitelem dlužníkovi, přičemž v právním řádu ČR slouží kvitance nejenom jakožto potvrzení o splnění, ale zároveň nástroj prominutí dluhu dle § 1995 odst. 2 NOZ. Římské právo jakožto způsob zániku závazků jinak než splněním znalo institut **splynutí**, které mělo v podstatě totožný obsah, co splynutí dle § 1993 NOZ, dále existoval i institut **prominutí dluhu**, který je v NOZ koncipován jako dvoustranné právní jednání, kdy se má za to, že dlužník s prominutím dluhu souhlasí, pokud bez zbytečného odkladu neprojeví svůj nesouhlas, a **novaci**, která je v NOZ zařazena společně s narovnáním v části čtvrté dílu šestém oddílu druhém jakožto druhy změn v obsahu závazků. Novaci NOZ vymezuje jakožto dohodu stran, které si ujednaly, že se dosavadní závazek ruší a nahrazuje se novým, přičemž ale původní a nový závazek mohou existovat vedle sebe. **Narovnáním** si pak strany mezi sebou upraví dosud sporná práva a povinnosti. V praxi se pak rozdíl mezi narovnáním a novací stírají.

Dále existovala **kompenzace** nebo-li odečtení, kdy mohly být od sebe pohledávky odečteny navzájem a případný přebytek se doplatil za předpokladu splnění následujících podmínek: vzájemnost, žalovatelnost, dospělost (splatnost) a stejnorodost. Některé pohledávky byly k odečtení pro svůj titul vyloučeny, např. krádež. Rovněž i tento typ se objevuje v NOZ jako **započtení** dle § 1982 NOZ a násl., které musí splňovat obdobné podmínky: pohledávky musí být splatné a žalovatelné, vzájemné a stejného druhu. Dále § 1988 NOZ vymezuje zákaz započtení některých pohledávek, jako je např. započtení proti pohledávce výživného pro nezletilého, započtení pohledávky na náhradu újmy na zdraví (ledaže není vzájemná), mzdy nebo platu apod. Dle mého názoru vzájemné započtení pohledávek pouze za určitých podmínek může být v praxi poněkud svazující. Na druhou stranu pro soukromé právo platí, že co není zákonem zakázáno, je dovoleno- narozdíl od vztahů s veřejnoprávním prvkem. Na „započtení“ pohledávek, které nespĺňují některou z podmínek započitatelnosti, se mohou beztak strany dohodnout dle § 1981 NOZ, jehož obsah¹¹⁵ je velmi obšírný.

Z výše uvedeného vyplývá, že za předpokladu souhlasného dvoustranného právního jednání si mohou strany ujednat cokoliv, co není zakázáno kogentními ustanoveními NOZ a co není v rozporu s dobrými mravy, veřejným pořádkem apod., což je specifikováno hned v úvodních ustanoveních NOZ. Je tak otázkou, zda uvedené způsoby zániku závazků jsou v NOZ taxativně vymezeny, kdy vzhledem ke shora uvedenému a s přihlédnutím k reálným životním situacím a jejich rozmanitostí mám za to, že nikoliv. Případný přezkum platnosti právního jednání (vč. zániku závazků) tak stojí na obecných zásadách, což si ne vždy soudy uvědomují a snaží se innominátní, ale jinak platné právní jednání mermomocí zařadit pod některý z vyjmenovaných institutů v NOZ.

Dle mého názoru jsou tak stále obecné soudy až přespřiliš vázány formálním výkladem práva a mnohdy nejdůležitější zásady a principy, na kterých je postaveno soukromé právo, přehlíží, ačkoliv jsou k tomu dle § 2 NOZ povinny. Jediná instituce, kterým je Ústavní soud, pak nezvládá řešit všechna pochybení obecných soudů, jestliže hlavní zásady byly potlačeny na úkor formalit. Soudy by dle mého názoru měly k jednotlivým případům přistupovat se zdravou dávkou rozumu a v souladu s nejdůležitějšími principy a zásadami, které jsou pro demokratický stát charakteristické, a jimiž jsou: dobrá víra, svoboda a důstojnost

¹¹⁵ „*stranám je na vůli ujednat si zánik závazku, aniž bude zřízen závazek nový.*“

člověka a základní práva a svobody stanovená v Listině základních práv a svobod, kdy zároveň by mělo fungovat jakési všeobecné povědomí laické veřejnosti za použití- opět římské- zásady *vigilantibus iura scripta sunt*. Bohužel musím zkonstatovat, že povědomí veřejnosti je v otázce znalosti platného práva a s ní spojených dalších otázek, zejména finanční gramotnosti na velmi nízké úrovni. Jediná možnost, jak situaci zlepšit, je populaci o těchto zásadních otázkách pravidelně poučovat již od útlého věku, což se ovšem bohužel zatím neděje.

Resumé

In my diploma thesis I intend to focus in detail on the institutes of termination of obligations according to the valid legal order in the Czech Republic. Since current civil law is based on Roman law, at the beginning of my work I will deal with some ways of extinction of obligations under Roman law, namely fulfillment, compensation, merger and debt forgiveness.

The thesis is divided into four chapters. In the first chapter, I devote myself to the extinction of my obligations in Roman law, because Roman law forms the basis for our current valid legal order and I consider it important to point to the advancement of the then legal regulation, although the original institutes are more than two thousands years old, they appear greater or lesser in continental legal culture across Europe.

In the second chapter I describe in general the termination of the obligation relationship, in this respect I mean those facts that are decisive for the termination of the obligation.

In the third chapter, I deal in detail with the debt cancellation institutes with the creditor's satisfaction, which is an agreement, netting, merger, severance. Individual institutes may have more or less common features, so in the case of apparent consensus, the different institutes differ from one another.

In the fourth chapter, I dedicate to the institutes of termination of the obligation without satisfaction of the creditor, such as debt forgiveness, withdrawal from the contract, termination, subsequent impossibility of fulfillment and death of the debtor or creditor.

In the end, I compare the institutes of Roman law with the valid legal order of the Czech Republic and I say what I consider to be the most problematic at present.

Seznam zdrojů

Literatura

- BEJČEK, J., ŠILHÁN, J.: *Obchodní smlouvy: závazky v podnikání*. Praha: C. H. Beck, 2015, 544 s. ISBN 978-80-7400-574-9.
- BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M. a kol.: *Občanský zákoník a předpisy související*. I. svazek. Praha: Panorama, 1984.
- BLAHO, P.: *Corpus Iuris Civilis: Justiniánske Inštitúcie*. Trnava: Iura Edition, 2000, 439 s. ISBN 8088715806.
- HANDLAR, J.: *Zánik závazků dohodou v občanském a obchodním právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 144 s. ISBN 978-80-7400-189-0.
- HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1344 s. ISBN 978-80-7400-535-0.
- HRDINA, A., DOSTALÍK, P.: *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 140 s. ISBN 978-80-7380-471-8.
- JÄGER, M.: *Zánik závazků započtením*. Současný právní stav a změny v novém soukromém právu. 1. vydání, Praha: Linde Praha, a. s., 2013, 384 s. ISBN 9788072019069.
- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 408 s. ISBN 80-7179-031-1.
- KNAPP, V.: *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1955, 328 s.
- KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol.: *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 460 s. ISBN 9788073574680.
- LAVICKÝ, P.: *Solidární závazky*. Praha: C. H. Beck, 2004, 191 s. ISBN 80-7179-913-0.
- Ottův naučný slovník*. Osmnáctý díl. Praha: J. Otto, 1902, 1026 s. ISBN 80-7203-052-3.
- Ottův slovník naučný*. Dvacátýčtvrtý díl. Praha: J. Otto, 1906, 904 s. ISBN 80-7203-367-0.
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 3120 s. ISBN 978-80-7400-653-1.

RABAN, P.: *Občanské právo hmotné. Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – vydavatelství a nakladatelství, 2014, 528 s. ISBN 978-80-87713-11-2.

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Svazek 6. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937, 600 s. ISBN 80-85963-99-X.

SOMMER, O., SPÁČIL, J.: *Učebnice soukromého práva římského*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 612 s. ISBN 978-80-7357-616-5.

ŠVESTKA, J., ČEŠKA, Z., CHYSKÝ, J.: *Promlčení a prekluze v československém právním řádu*. Praha: Orbis, 1967.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.: *Občanský zákoník*. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1700 s. ISBN 978-80-7478-638-9.

ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M., a kol., *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha: 2009, 2312 s. ISBN 978-80-7400-108-6.

Časopisy

ELIÁŠ, K.: *Problematická ustanovení nového občanského zákoníku a jejich výklad*. Bulletin advokacie 11/2013, str. 27.

HANDLAR, J.: *K otázce možnosti započtení splatné pohledávky proti pohledávce nesplacené*. Právní rozhledy 11/2004, str. 424.

KREJČÍŘOVÁ, Š.: *Právní úprava skončení nájmu bytu v novém občanském zákoníku*. Bulletin advokacie 11/2013, str. 33.

PHILIPPI, T.: *Právní účinky odstoupení od smlouvy realizovaného prostřednictvím smluvní fikce doručení*. Právní rozhledy 11/2005, s. 401.

PROKEŠ, M.: *Splynutí při věřitelské solidaritě v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy 4/2014, str. 142.

STAVĚLÍK, P.: *Ještě k „odstoupení od smlouvy prostřednictvím smluvní fikce doručení“ – jiný úhel pohledu*. Právní rozhledy 21/2005, s. 788.

Internetové zdroje

K novaci dle NOZ a jednomu (zdanlivému) rozporu [online]. Publikováno 3. 9. 2013 [citováno 1. 3. 2018]. Dostupné z:

<https://www.obczan.cz/clanky/k-novaci-dle-noz-a-jednomu-zdanlivemu-rozporu>.

Právní úprava možností předčasného ukončení smluv [online]. Publikováno 19. 12. 2016 [citováno 1. 3. 2018]. Dostupné z:

<http://www.achourpartners.com/upload/publikace/58b6f4fb66a7c.pdf>.

Právní úprava možností předčasného ukončení smluv [online]. Publikováno 19. 12. 2016 [citováno 1. 3. 2018]. Dostupné z:

<http://www.achourpartners.com/upload/publikace/58b6f4fb66a7c.pdf>.

Právní předpisy

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Všeobecný zákoník občanský

zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Ostatní zdroje

Důvodová zpráva k zák. č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

Judikatura

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2002, sp. zn. 33 Odo 203/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2002, sp. zn. 33 Odo 610/2001.

Nález ÚS ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. I. ÚS 229/98.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 1. 2013, sp. zn. 33 Cdo 1364/2011.

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2004, sp. zn. I. ÚS 670/02.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2013, sp. zn. 32 Cdo 2640/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. 23 Cdo 926/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 12. 2010, sp. zn. 23 Cdo 2926/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. 25 Cdo 4850/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 33 Odo 1562/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 8. 2013, sp. zn. 28 Cdo 420/2013.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2009, sp. zn. 23 Cdo 4092/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2128/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2006, sp. zn. 26 Cdo 813/2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 9. 2007, sp. zn. 28 Cdo 2700/2007.
Nález ÚS ze dne 5. 6. 2000, sp. zn. IV. ÚS 13/2000.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2003, sp. zn. 32 Odo 563/2002.